

ba 244 706 080808

НЯХАИ ЖЫВЕ АДЗІНСТВА НАВУКІ і ПРАЦЫ!

БЕЛАРУСКАЯ АКАДЕМІЯ
СЕЛЬСКАЙ і ЛЯСНОЙ ГАСПАДАРКІ

113234.

30/2486

за ЛЕПШЫ
УРАДЖАЙ!

НЕКАЛЬКІ ПАРАД НАВУКОВЫХ ПРАЦАҮНІКОЙ
АКАДЕМІІ — БЕЛАРУСКАМУ СЕЛЯНІНУ

У ДЗЕНЬ ДЗЕСЯЦІГОДЪДЗЯ БССР

БІБЛІОТЕКА
ИРКУТСКОГО
УНИВЕРСІТЕТА

1934 г.

448

ГОРЫ-ГОРКІ БССР
ВЫДАНЬНЕ С. Г. АКАДЕМІЇ

1929

Дзяржаўная
бібліотека БССР
імя У. І. Леніна

Горрайлітбел № 153
Заказ № 161—3000 экз.
Горкі, Друкарня Акадэміі

ІНДУСТРЫЯЛІЗАЦЫЯ КРАІНЫ

ГЕНЭРАЛЬНАЯ ЛІНІЯ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ

ПРАДМОВА

Шлях да сацыялізму ляжыць праз індустрыйлізацыю нашага Саюзу, у сувязі з чым уся наша гаспадарка перабудоўваецца зараз на сацыялістычны лад на грунце новае тэхнікі. На фабрыках і заводах, на чыгунках і руднях уводзяцца новыя машыны, ужываюцца наўковыя спосабы працы. На Беларусі, як і ва ўсім Савецкім Саюзе праводзяцца новыя чыгункі, будуюцца новыя фабрыкі і магутныя электрычныя станцыі. Усё гэта робіцца выключна на сродкі ашчэднасьці нашай уласной гаспадаркі. Мы з усіх бакоў абкружаны варожымі нам буржуазнымі дзяржавамі і ня можам разълічваць на іх дапамогу.

Перабудова фабрык і заводаў павінна хутка адбіцца і на нашай сельскай гаспадарцы. Нанова перабудаваныя фабрыкі і заводы дадуць сельскай гаспадарцы тавары і машыны ў большай колькасці, лепшай якасці і больш танныя.

На шляху гэтай неабходнай перабудовы сустракаецца перашкода ў тым, што тэмп разьвіцьця нашай сельскай гаспадаркі вельмі марудны. У сваім росьце яна не пасыпвае за прамысловасцю, якая расьце шпарчэй.

Аднэй з асноўных прычын адсталасці нашае сельскае гаспадаркі зьяўляецца яе распыленасць на мільёны дробных сялянскіх гаспадараў, якія даюць вельмі малую прадукцыю і мя могуць у патрэбнай меры ісьці наперад па шляху тэхнічнага уздыму.

Вось чаму задача будаўніцтва савецкіх і калектыўных гаспадараў высоўваецца партыяй, як важнейшая задача, непасрэдна звязаная з агульным курсам на індустрыялізацію краіны.

Але разам з гэтым, патрэбна ўжыць усе меры да уздыму і паасобных дробных бядняцкіх і серадняцкіх гаспадараў з тым, каб паступова аб'яднаць іх у буйныя калектыўныя гаспадаркі.

У сувязі з гэтым Камуністычная Партия і Савецкая Улада прыймаюць рашучыя меры, каб павялічыць прыбыткоўнасць як нашых буйных савецкіх і калектыўных гаспадараў, гэтак сама падвысіць ураджайнасць нашых палёў і ў дробных бядняцка-серадняцкіх гаспадарках.

Навука аб сельскай гаспадарцы ведае шмат спосабаў, каб дапамагчы ў гэтай справе.

Некаторыя з іх патрабуюць грунтоўнай перабудовы гаспадаркі і значных выдаткаў. Але ёсьць і простия спосабы, якія не патрабуюць вялікіх выдаткаў.

Для удзелу ў агульнай справе перабудовы патрэбным чынам нашай сельскай гаспадаркі і прасоўвання ў широкія колы сялянства дасягненія ў сельска-гаспадарчай науці, у Акадэміі утворан Камітэт па ўзыняццю ураджайнасці.

Адзначаючы 10-годзьдзе БССР, навуковыя працаунікі Акадэміі вырашылі зрабіць спробу калектыўнага звароту да сялянства праз гэтую кніжку, у якой апісаны простия спосабы паляпшэння сельскае гаспадаркі.

У кніжцы зъмешчана далёка ня ўсё, што патрэбна было-б зъмісьціць. Яна зъяўляецца толькі першым крокам у задуманай справе, Вельмі мажліва, што ў ёй будзе шмат недахопаў. Мы будзем вельмі ўдзячны тым чытачом, якія пакажуць нам недахопы кнігі, і параюць якім чынам іх выправіць.

У канцы мы даем кароткія весткі аб самой Акадэміі. Для сялянства, з гушчаў якога Акадэмія вярбует сваё студэнцтва, гэтая весткі, нам здаецца, будуць карыснымі і цікавымі.

На бліжэйшае 5-ці годзьдзе мы павінны павысіць ураджайнасьць ня менш, як на 30—35%. Пасьпяховае вырашэнье гэтай задачы магчыма толькі пры умове шырокага ужыванья асноўнай масаю бядняцкіх і серадняцкіх гаспадарак прасцейшых і даступных дробным гаспадаркам агрыкультурных мерапрыемств. Зямельныя ворганы і сельска - гаспадарчая кааперацыя павінны рашуча узмацніць работу па правядзенню ўсіх мер да ўльніцца ураджайнасьці. Саўгасы і калгасы трэба поўнасцю скарыстаць, як цэнтры агранамічнай вытворчай арганізацыі бядняцкага і серадняцкага сялянства.

(Звязда ад 5/І—1929 году № 3).

Як треба займацца ральніцтвам

Агранамічна навука дае шмат добрых і верных спосабаў, каб падвысіць ураджай. Для кожнага раёну, у залежнасьці ад глебы і кліматычных умоў, магчыма даць некалькі прыёмаў, якія хутчэй і лепш іншых могуць забяспечыць селяніна ураджаямі. Якія-ж гэта налиепшыя спосабы для нашай краіны? Мы пацажам з іх толькі галоўнейшыя.

1. Каб атрымаць высокія ураджаі, трэба заўжды добра угнаіваць поле. Бяз угнаення, якая-б глеба ня была—суглінак, альбо пяскі—добрата ураджаю атрымаць ня можна.

Бяз значнага угнаення нельга сеяць ні бульбы, ні буракоў, ні канюшыны, ні канапель. На няўгноеным полі няма сэнсу сеяць і сартавога насення: яно родзіцца нават горш сялянскага. Вось чаму, калі не хапае ў гаспадарцы гною, каб добра угноіць усё поле, трэба паклапаціцца аб іншых угнаеннях. А гэтакія угнаенныі—танныя і даступныя, нават для бядняцкай гаспадаркі ёсьць, і аб іх гутарка будзе далей.

2. Поль павінна быць правільна і сваечасова апрацавана. Калі зямля зарасла съмяцьцёвымі расьлінамі, дык гаспадару ў першую чаргу трэба паклапаціца абтым, каб іх пазбавіцца. Лепш усяго гэтага магчыма дасягнуць правільнай апрацоўкай глебы. Калі перад засевам жыта поле застаўляецца ў папар, трэба яго як мага раней узараць. На сугліністай глебе ад гэтага магчыма атрымаць прыбаўку ў добрых дзесяць, альбо дваццаць пудоў зерня на дзесяціну, а бываюць выпадкі калі і таго больш. Вельмі карысна бывае узорваць поле ўвосень пад ярыню, як мага раней.

3. Трэба засяваць адсаставаным і ачышчаным ад съмяцьця зернем. Таму заводзь добрае сартовае насеніне!

4. Каб атрымаць больш прыбытку ад скучіны трэба засяваць кармавыя травы на ральлі і іх ёсьць вялікі выбар— канюшына, віка, буракі і інш.

5. Паляпшаць свае сенажаці.

6. Пашираць засевы ільну, канапель і бульбы; яны добра аплачваюць працу.

Тут мы застанавіліся толькі на тых прыёмах, ад якіх магчыма чакаць пэўную карысць. Далей будзе растлумачана падрабязна ужываньне кожнага з гэтых прыёмаў. Прычым карыснасць гэтых прыёмаў даводзіцца альбо досьледам і практикай дасьледчых

палёў Горацкае с.-г. Дастьледчай Станцыі і Акадэміі або наогул зацьвярджаецца навукай.

Чым угнаіваць ральлю?

Лепшае угнаенне у нас — гной. Аднак, вельмі часта сяляне прыгляджаюць за ім зусім дрэнна і пагэтаму не атрымліваюць ад яго тэй карысці, якую маглі-б мець. Каб гной даў поўную карысць патрэбна:

а) добра падсьцілаць скаціну. Калі не хапае саломы патрэбна падсьцілаць торфам, лісціямі ад дрёў і г. д.

б) Трэба сачыць каб мача жывёлы поўнасыцю затрымлівалася ў гноі, каб яна не съякала на двор і не прасочвалася ў зямлю.

в) Пры вывозцы гною на поле ня трэба даваць яму прасыхаць, а заворваць яго як мага хутчэй.

Тарфовае угнаенне.

Пры недахопе гною добрае угнаенне дае торф. Праз скарыстаньне яго магчыма і пры недахопе гною усё-ж атрымаць добры ураджай. Торф з невялікай прыбаўкою гною робіць вельмі добры уплыў на ураджай і аўса, і бульбы, і жытa і іншых расьлін.

У досьледах за 1927 год уплыў сумеснага ўнясеньня торфу з гноем на ураджай віка —

аўсянай мешанкі быў гэтакі. (Усе ураджаі дадзены ў пудоў на дзесяціну).

У гнаеніне	Ураджай сена	Прыбаўка ад угна- еніня
Без угнаенія	114	—
Гною 1200 п. на дзесяціну .	158	44
Торфу сухога 1200 п. на дэс.	131	17
Гоню 600 п. + торфу 900 п.	174	60
Гною 1200 п.+600 п. торфу	171	57
Гною 2400 п.	170	56

Дадзены прыклад съведчыць, што калі браць нават толькі чвэрць нормы гною і да-даць торф, магчыма атрымаць ураджай такі, як і ад поўной нормы гною.

У гэтым досьледзе пасля віка - аўсянай мешанкі было посеяна жыта.

Атрымаўся наступны ураджай жыта (гл. стар. 11).

Досьлед съведчыць, што і для жыта торф з прыбаўкай гною дае амаль што гэтакі самы ураджай, як і поўная норма гною. Разам з гэтым бачым, што адзін торф бяз гною дае нязначную прыбаўку ураджаю.

Угнаенъне	Ураджай жыта		Прыбаўка ад ураджаю	
	Зерня	Саломы	Зерня	Саломы
Без угнаенъня	53	82	—	—
Гною 1200 п. на дзесяціну .	83	119	30	37
Торфу 1200 п. сухога на дзес.	56	87	5	3
Гною 600 п.+900 п. торфу .	84	109	27	31
Гною 1200 п.+600 п. торфу	85	129	32	47
Гною 2400 пудоў	98	163	45	81

Таксама вельмі добры уплыў зрабіла сумеснае ўніясеньне торфу з гноем пад бульбу ў саўгасе Леніна, Горацкага раёну.

Вось тыя ураджай бульбы, якія былі атрыманы ў гэтым досьледзе.

Угнаенъне	Ураджай бульбы	Прыбаўка ад угнаен.
Без угнаенъня	719	—
Гною 2400 п.	962	243
Палова гною + 1200 п. сух. торфу	972	253

Пры ўнясеньні паловы нормы гною з прыбаўкай да яго 1200 п. торфу на дзесяціну ураджай бульбы атрыман нават лепшы, чым пры поўнай норме гною.

Торф як угнаенне пачынае з вялікім посьпехам ужывацца і сялянамі ў сваіх гаспадарках. Напрыклад, селянін Персаноў з в. Карабёўка, Горацкага раёна ўжо некалькі гадоў ужывае сумеснае ўнясеньне лугавога торфу з гноем і вельмі здаволен добрымі вынікамі.

Дадзены вышэй прыклад датычыцца да пасеваў на сугліністых глебах. Аднак, трэба дадаць, што торф робіць добры уплыў і на пяскох.

Паводле досьледаў Дрыбінскага дасьледчага поля адзін торф унесены ў пачатку сезаввароту ў колькасці 1200 пуд. на дзесяціну выявіў свой уплыў на ўсіх культурах. Але асабліва моцнае падвышэнне ураджая ён даў на канюшыне. Канюшына першага году дала ураджай больш на 60 пуд. сена, а другога году на 15 пуд. сена на дзесяціну. Для ацэнкі карыснасці ужыванья на угнаенне торфу, трэба мець на увазе, што норма торфу ў 1200 пуд. на дзесяціну з'яўляецца малой (паўпуда сухога торфу на кв. саж.) і неабходна браць для угнаення больш значную норму. Аб гэтым кажуць нашы досьледы, якія былі праведезны, так званым, вэгетацый-

ным мэтадам. Аб гэтым таксама кажуць і досьледы суседніх да Беларусі дасъледч. станцый.

Пры тым багацьці тарфянымі балотамі, якое маецца на Беларусі — торф на угнаенне магчыма ужываць у вялікіх разьмерах і прытым з вельмі малымі на яго выдаткамі. На гэта угнаенне трэба зьвярнуць больш увагі тым гаспадаркам, у якіх адчуваецца недахонгною.

Зялёнае угнаенне.

На нашых суглінках вялікую карысьць дае засеў лубіну на зялёнае угнаенне.

На працягу трох гадоў (з 1926 па 1928 г.) лубінавае угнаенне падвышала ураджай зімавога жыта адналькова, альбо нават вышэй чыстага угноенага папару (2400 пудоў гною на дзесяціні). Сярэдняя ураджаі зімавага жыта за тры гады былі наступныя:

Па чыстаму без угнаення папару — зерня 66 пуд. сал.—123 пуд.

Па чыстаму угноенаму (2400 пуд. гною) папару — зерня 98 п. сал.—200 пуд.

Па лубінаваму папару — зерня 107 п. сал.—214 пуд.

Трэба памятаць, што зялёнае угнаенне падвышае ураджай ня толькі першае куль-

туры але і далейших. Для першай культуры зялёнае угнаенне ў папару дало прыбаўку зерня зімавога жыта—41 пуд і саломы 91 п. на дзесяціну, пры чым само угнаенне каштуюе рублёў 20 на дзесяц., ня больш.

Вельмі добрую дзейнасць паказала зялёнае угнаенне і на пяскох Дрыбінскага дасьледчага поля. Тут, як і на суглінках, жыта, якое было пасенна па заворанаму лубіну дало ураджай больш высокі, чым па чистаму угноенаму папару. У той час, як жыта па гною (1200 пуд. гною на дзесяціну) дало 61 пуд. зерня і 143 пуд. саломы, па лубіну ураджай жыта быў: 97 п. зерня і 208 п. саломы.

Абпіраючыся на той вялізарны вопыт, які ужо маецца па ужыванью лубінавага угнаення ў іншых раёнах Беларусі,—гэты від угнаення можна прапанаваць і на суглінках і на пяскох, як адзін з найбольш танных вельмі даступных і выгадных спосабаў угнаення глебы.

Мінеральныя угнаенны.

Вялікую карысць і дапамогу ў падвышэнні ураджайнасці, як гэта съведчаць нашы досьледы, даюць мінеральныя угнаенны. Добры уплыў робяць на нашых суглінках фосфарнакіслыя угнаенны — фасфарытавая мука, супэрфасфат, касцянная мука і іншыя.

Досьлед у 1928 годзе з унясеньнем фасфарытнай муکі ў колькасці 36 пудоў на дз. пад зімавое жыта даў прыбаўку: зерня 43 п. і саломы—63 п. на дзесяціну.

Гэта значыць, што за кожны пуд фасфарытнай муکі, якая каштуе капеяк 25 за пуд, мы атрымліваем больш пуда зерня і каля 2-х пудаў саломы. Калі-б нават лічыць прыбаўку ураджаяў у два разы меншай, то і ў гэтым выпадку было-б выгадна ўносіць мінеральнае угнаенне.

На дасьледчым полі вялося параўнаньне розных сартоў фасфарытнай муکі. Выявілася, што нашы, беларускія (калінінскія) фасфарыты зьяўляюцца лепшымі за іншыя, якія дасьледваліся.

На ярыню (авёс) больш моцны уплыву дае супэрфасфат, які павялічыў ураджай зерня аўсу на 30 п., а фасфарытная мука дала прыбаўку аўса толькі на 20 пудоў.

Вельмі добра выявілі сябе мінеральныя угнаення на палёх сялян дасьледчыкаў. Для знаёмства пададзім некалькі прыкладаў сялянскай практыкі з мінеральнымі угнаеннямі.

Пры ўнясеньні пад бульбу мінеральных угнаенняў былі атрыманы гэтакія прыбаўкі ураджаяў (сярэдніе па 7-мі гаспадарках).

У гнаеніне	Прыбаўкі ад утнаенія клубн.	Чыстага прыбылку ў рублёх	Увага
Суперфасфат 20 п. на дз.	147	62	*) Чысты пры- бытак па гною ня вылічан, бо каштоўнасць гною ў розных гаспадарках раз- ная.
Калійнай солі 10 пуд.	110	48	
Суперфасф. 20 п. + калійн. солі 10 пуд.	250	107	
Гною 2400 пуд.	340	— *)	

Лічбы табліцы кажуць аб вялікай пры-
быткоўнасці, якая атрымалася ад унісеньня
ў 1928 годзе пад бульбу супэрфасфату і ка-
лійнае солі. І ў мінулым—1927 годзе—су-
пэрфасфат таксама даў у сялян дасьледчы-
каў пры ўнісеньні пад бульбу вельмі добрыя
вынікі: сярэдняя па 12-ці гаспадарак пры-
баўка ураджаю бульбы была 127 пудоў. Па
бульбянішчу (з пад апошніх досьледаў) у
1928 годзе была пасяяна ярыня—авёс і яра-
вая пшаніца, якія амаль што ўсяды далі
лепшае разьвіцьце расьлін.

Вельмі важна, каб канюшына добра расла
на нашых палёх, бо гэта, з аднаго боку, па-
ляпшае поле (застаецца ад канюшыны шмат
карнівых астаткаў), а з другога, павялічвае
колькасць гною ў гаспадарцы. Усё гэта маг-

чыма дасягнуць, калі поле пад канюшыну угноіваць павярхова мінеральныімі угнаенінямі

Вось сяроднія лічбы прыбавак канюшынавага сена (з 7. гаспадарак, Горацк. раёну) ад унісеньня мінеральных угнаеніняў вясной бягучага году.

Прыбаўкі ураджаяў од угнаенія	Чисты прыбытак у рублех*	Увага	БІБЛІОТЕКА ИРКУТСКОГО УНІВЕРСІТЕТА	
			Прыбаўкі ураджаяў од угнаенія	Чисты прыбытак у рублех*
Суперфасфат 20 п. на дз.	65	22	*) Чисты прыбытак вылічан, як і ў вышэй пададзеным досьледзе з бульбой	*) Чисты прыбытак вылічан, як і ў вышэй пададзеным досьледзе з бульбой
Калійная соль 10 п. на дз.	64	21		
Суперфасф, 20 п. + калійн. соль 10 пуд. на дзесяціну	110	33		

Трэба адзначыць, што ў табліцы даюцца толькі прыбаўкі ураджаяў першага укосу канюшыны. Другі укос таксама даў досьці значныя прыбаўкі ад угнаеніняў, але ён не падлічваўся ва ўсіх досьледах, таму тут і не даецца.

Рабілі добры уплыў мінеральныя угнаені і ў тых выпадках, калі яны ўносіліся пад пакрыўную расыліну, да якой падсявалася канюшына. Гэткі досьлед быў зроблен на супяску Дрыбінскага дасьледчага поля. Там мінеральныя тукі, якія былі ўнесены дадат-

кова да торфу, далі гэткія прыбаўкі ураджаю
канюшынавага сена (у двух укосах першага
і другога году карыстаньня).

Фасфарытавая мука— . . . 36 пуд. сена

Фасфарыт+калійная соль—50 " "

Вапна (160 п. на дзес.) —102 " "

У гэтым дос্যледзе асабліва яскрава выявіўся
уплыў на канюшыну вапны.

Мінэральныя тукі пад канаплю на балоце.

Зараз стаіць вельмі важнае пытаньне пе-
рад сялянамі, асабліва тымі, (а іх шмат),
якія страцілі пры землеўпарадкаваньні сваё
прысялібныя зямельныя вучасткі. Гэта пы-
таньне аб падшуканьні новай зямельной
плошчы, на якой без асаблівых клопатаў і
выдаткаў добра расълі-б каноплі. Поль, каб
даць добрыя ураджаі канапель, патрабуе доў-
гай і моцнай запраўкі глебы гноем. Часткова
гэта пытаньне вырашае дос্যлед нашае Стан-
цыі. Пры культуры канапель на асушеным
балоце, былі атрыманы наступныя ураджаі
зерня і трэсты.

(сярэдніе за тры гады—1922—24—28 г.)

Угнаенне	Ураджай канапель		Прыбаўка ад угнаення	
	трэсты	зерня	трэсты	зерня
Без угнаення	87	21	—	—
Чылійская сялітра, супер- фасфат і калійная соль .	250	57	+ 163	+ 36
Чылійская сялітра I ка- лійная соль	280	67	+ 202	+ 46
Гною 2400 пуд. на дзесяц.	306	77	+ 220	+ 56
Гною 4800 „ „ „	336	84	+ 249	+ 63

Як бачым, наогул на балоце адчуваецца вострая патрэба ў пажыўных матэрыях. Прычым на першым месцы па моцы уплыву стаіць калійная соль, на другім сялітра і на апошнім фосфарнакіслыя угнаенны. Аднак, галоўнае у гэтым досьледзе гэта тое, што на балоце пры ўнясеньні толькі даных мінэральных угнаення магчыма атрымаць ураджай канапель амаль што ня ніжэй чым пры поўнай норме гною. Наогул жа ураджай канапель на балоце бываюць вельмі добрыя. Якія магчыма зрабіць агульныя заўвагі на конт ужывання мінэральных тукаў? З пададзеных прыкладаў мы ба-

чылі, што ў паасобных выпадках, добрую дзейнасьць паказалі розныя угнаенъні. Далей мы бачылі, што мінеральныя угнаенъні могуць даць гаспадару вялікую карысьць, але трэба ведаць, дзе якое угнаенъне лепш ужыць. Вось чаму і неабходна селяніну перш усяго пагаварыць з аграномам, калі яму ў першы раз давядзецца ужываць мінеральнае ўгнаенъне ў сваій гаспадарцы.

Апрацоўка глебы.

Калі папар раней узараць і на працягу лета не даваць яму заастаць съмяцьцёвымі травамі, то магчыма атрымаць значнае падвышэнъне ураджая зімавога жыта. Гэтак сялянскі папар на Іваноўскім с.-г. Дасьледчым полі даў 70 пуд. зерня, а ранні—106 пуд. зерня. Але пры гэтым папаравая зъмена на працягу ўсяго лета не дае ніякай карысьці, як і сялянскі папар, які дае толькі вельмі дрэнны выпас. Асабліва гэта прыкметна пры 3-х палёвым севазвароце, пры якім што год пустуе адна трэцьцяя часткі ўсей ральлі.

Досьлед Іваноўскага дасьледчага поля паказаў, што папар з вялікім посьпехам магчыма заняць віка-аўсянай мешанкай. Вось сярэднія за тры гады лічбы ураджая віка-аўсянай мешанкі і зімавога жыта (у пуд. на дзесяц.). Чысты угноены (2400 пуд. гною на

дзесяц.) — зерня 125 пуд., саломы 283 пуд. Віка-аўсяны (гною 2400 пуд.) — віка-аўсян. сена 214 пуд., зерня 110 пуд., саломы 233 п. Досьлед съведчыць, што за кошт досьць нязначнага зыніжэння ураджаю жыта па віка-аўсянаму папару, атрымліваецца з дзесяціны 213 пудоў добраага сена¹).

Калі ў севазвароце зімавое жыта ідзе па канюшынішчы другога году, то для апрацоўкі дзірвана з пад канюшыны патрэбны спэцыяльныя прыёмы, таму што звычайна ўзараць часта бывае вельмі цяжка. Апрача гэтага звычайнае ворыва дае дрэнныя вынікі, як абыгэтым кажуць досьледы Іваноўскага дасьледчага поля за 1928 г.

Апрацоўка дзірвана	Ураджай жыта ў пудах на дзесяц.	
	Зерня	Саломы
Звычайнае ворыва	50	105
Лушчэнне + ворыва	59	113
Пружынная барана + ворыва	59	107
Ворыва з дзярназдымам . . .	67	125

Вельмі нескладаная папярэдняя апрацоўка пласта — лушчэнне (зусім мелкае ворыва) і

¹⁾ Больш падрабязна глядаі далей у артыкуле праф. А. В. Ключарова.

папярэдняя скарацьба пружыннай бараной—моўна палягчае і паляпшае першае ворыва дзірвана з пад канюшыны. Таксама і ураджай па добра апрацаванаму дзірвану атрымліваецца лепшы, чым па звычайнаму яго ворыву.

Належная апрацоўка глебы пад ярыню і барацьба з съмяцьцёвымі расылінамі можа таксама даць значнае падвышэнне ураджая ў яравых культур.

Вось што кажа нам досьлед апрацоўкі поля з пад жыта для ярыні (авёс) на нашым досьледчым полі ў Іванове на суглінках.

Узяты сярэднія ўраджаі зерня і саломы аўса за пяць гадоў (1924-25-26-27-28 г. г.) пры рознай апрацоўцы.

А п р а ц о ў к а	Ураджаі аўса		Прыбаўка ад апрацоўкі	
	Зерня	Са- ломы	Зерня	Са- ломы
Васенъные ворыва	68	88	—	—
Веснавое ворыва	75	89	+ 7	+ 1
Васенъскае + веснавое ворыва	74	85	+ 6	+ 3
Лушчэнъне + васенъск. ворыва	90	91	+ 22	+ 3
Лушчэнъне + веснавое ворыва	80	99	+ 12	+ 11
Лушчэнъне + васенъные + веснавое ворыва	82	105	+ 14	+ 17

Гэты пяцігадовы досьлед яскрава сьведчыць аб вялізарным значэнні лушчэння поля з пад жытам. Паасобныя варыянты апрацоўкі глебы з лушчэннем даюць прыбаўку да 22 пуд. зерня на дзесяціну.

Вось чаму, як толькі з поля прыбрана жыта зараз жа трэба яго ўзараць (можна зусім няглыбока). Чым хутчэй гэта будзе зроблена, тым лепш, тым большы будзе ад гэтага ураджай ярыні.

Апрача гэтага лушчэнне поля, як паказалі нашы назіраныні, аслабаняе яго ад съмяцьцёвых расылін, што вельмі важна наогул, пры вялікай засмечанасці нашых палёў.

Праф. Е. К. Аляксеев

Асыст. А. І. Берзін

Асыст. І. Е. Ўласенка

Аб ужываньні вапны для ўзыняцьца ураджаю

Сярод розных мерапрыёмстваў, якія раюцца ва ўмовах Беларусі для ўзыняцьца ўраджайнасці асаблівае значэнне мае вапнаваньне глебы.

За тое, што шляхам вапнаваньня мы можам узыняць урадлівасць нашых глеб, гаворыць багаты практычны вопыт гаспадарак замежных краін і дадзеная досьледаў нашых навукова-дасьледчых устаноў.

У краінах Заходняй Эўропы сельскія гаспадары цяпер зьбіраюць ураджаі ў некалькі раз болей высокія, чым мы, хаця больш сотні гадоў таму назад іх ураджаі былі ня вышэй нашых сучасных. Кліматычныя ўмовы мно-гіх з гэтых краін мала адрозніваюцца ад нашых.

Вапна і мінеральныя угнаенныі

Якім-жа шляхам Заходняя Эўропа дабілася такіх вялікіх посьпехаў у сельскай гаспадарцы?

Большасць асоб, якія вывучалі гэтае пытанье, лічаць, што падвышэнне ўраджаяў у Заходня-Эўрапейскіх краінах болей чым на 50% залежыць ад ужывання штучных угнаенняў або, як кажуць ад хэмізацыі земляробства.

З мінеральнымі угнаеннямі ўносяцца ў глебу розныя спажыўныя матэрыі, без якіх расцяліна ня можа расціці. У залежнасці ад таго, якія спажыўныя матэрыі пераважна ёсьць у тым або іншым угнаені — адрозніваюць: азоцістыя, фосфарна-кіслыя, калійныя і вапнавыя угнаені.

Для таго, каб атрымаць пры дапамозе мінеральных угнаенняў значнае падвышэнне ўраджаяў, неабходна іх ужываць правільна. Пры неправільным ужыванні ў вялікіх колькасцях бываюць выпадкі, калі мінеральная угнаенія ня толькі не падвышаюць ураджай, але нават зьніжаюць яго. Апошніе бывае таму, што пагаршаюцца ўласцівасці глебы, глеба псуецца. Такая сапсанаваная глеба пры апрацоўцы не рассыпаецца ў камячкі, як гэта бывае ў добрай глебе, а заплывае з паверхні, не захоўвае вільгаці. Для таго, каб мінеральная угнаенія праявілі сваё дзеяніе поўнасцю і для таго, каб глеба пры гэтым не псовалася, яе неабходна спачатку падрыхтаваць для ўнясення мінеральных угнаенняў.

Аснаўным мерапрыёмствам у гэтай падрыхтоўцы для такіх глебаў, якімі зьяўляюцца большасць глебаў Беларусі, будзе вапнаванье. У Заходня-Эўрапейскіх краінах, у тым ліку і суседній з намі Нямеччыне—такія глебы ўсюды падлягаюць масаваму вапнаванню.

У Паўночнай Амэрыцы таксама вельмі распаўсяджана вапнаванье глебы.

У нас, у СССР вапнаванье глебы вельмі мала ўжываецца, але многалікія досьледы, праведзеныя рознымі ғавукова-дасьледчымі ўстановамі, кажуць за тое, што ў справе ўзыняцца ўраджайнасці нашых глеб вапнаванье павінна адыграць ня меней важную ролю, чым у Заходній Эўропе і у Паўночнай Амэрыцы.

Уплыў вапні на глебу

Чаму-ж гэта вапнаванье робіць такі добры уплыў на глебу? Гэтым пытаньнем займаліся многія вучоныя і цяпер яго можна лічыць дастаткова высьветленым.

Раней за ўсё трэба памятаць, што вапнавыя ўгнаенныя значна адрозніваюцца ад большасці іншых угнаенныя па харектару свайго дзеяння на глебу. Азоцістыя, фосфарнакіслыя і калійныя ўгнаенныя ўносяцца ў глебу для таго, каб расцягнуць магла атрымаць больш азоту, фосфару або калія, калі гэтых элемэнтаў у глебе для расцягнення не хапае.

Дзеяньне-ж вапнавых угнаеніяў на глебу больш складанае. У большасці глеб вапны хапае для таго, каб задаволіць патрэбу расыліны ў гэтай спажыўнай матэрый. А вапнавыя угнаенія звычайна ўносяцца ў глебу не затым, што для разьвіцця расыліны не хапае вапны, а для таго, каб грунтоўна палепшыць яе ўласцівасці. Палепшанье ўласцівасцяў глебы пры вапнаваніі правяўляецца галоўным чынам у наступным:

Пасьля вапнаванія ў глебе з'нікае кіслотнасць, якая шкодна дзейнічае на расыліны.

Пасьля вапнаванія глеба лягчэй чым да ўнясеньня вапны аддае расыліне свае спажыўнай матэрый—азот, фосфар.

Пасьля вапнаванія глеба назьбірвае ў большай колькасці спажыўнай матэрый з паветра (азот), чым да ўгнаенія вапнаю.

Пасьля вапнаванія самая каштоўная частка глебы, якая больш за ўсё аддае спажыўных матэрый расыліне, робіцца больш моцнай і ня так лёгка паддаецца руйнаванню, як да вапнаванія.

Пасьля вапнаванія ў глебе ствараюцца ўмовы, пры якіх у ёй павялічваецца колькасць гумусу, чаму і сама глеба паляпшаецца.

Такім чынам, пад уплывам вапнаванія глеба робіцца болей урадлівай і ўраджаі падвышаюцца.

Формы вапнавых угнаенъяў

Галоўнымі крыніцамі вапнавых угнаенъяў на Беларусі могуць служыць вапняк і мэргель. Паводле дадзеных гэолёгічных дасьледваньняў, вапняк і мэргель залягаюць у розных мясцох на тэрыторыі БССР у колькасцях дастатковых для правядзення масавага вапнаванья глебы.

Для ўжыванья ў якасці ўгнаенъя вапняк або апальваюць, або размолваюць без апальванья. У першым выпадку атрымліваецца ўгнаенъне, вядомае пад называю—паленая, або едкая вапна, а ў другім —мелены вапняк або вуглякіслая вапна.

Мэргель уносіцца ў глебу без апальванья і без размолу.

Паленая вапна з'яўляецца угнаенънем вельмі моцна дзеіным. Пры правільным ўжываньні паленай вапны можна дабіцца вельмі значнага падвышэння ўраджаяў. Асабліва раюць ужываць паленую вапну на цяжкіх глебах. Пры ўгнаенъні паленай вапнаю неабходна сцерагчыся ўносіць яе ў занадта вялікіх колькасцях, бо гэта можа дрэнна адбіцца на якасці глебы.

Перад унісеньнем у глебу паленую вапну „гасяць“: паліваюць водой ці топяць кашы з вапнаю ў вадзе. Такая „гашаная“ вапна лёгка рассыпаецца ў парашок, які вельмі

зручна ўносіць у глебу. Але ўсё-ж гашэньне вапны вадою трэба рабіць асьцярожна, бо калі прыліць занадта многа вады, дык замест парашку атрымліваецца мажучая маса, якую вельмі цяжка зъмяшаць роўнамерна з глебай. Калі глеба даволі вільготная, дык гашэньне паленай вапны зручна рабіць проста ў полі, пакрываючы кучы вапны пластом зямлі.

Паленую вапну ўносяць у глебу адзін раз у 8-10 год ад 50 да 1000 пудоў за 1 раз на дзесяціну, гледзячы па глебе.

Паленую вапну небясьпечна ўносіць перад самым засевам у глебу, таму што ад яе могуць пацярпець расыліны. Лепш за ўсё ўносіць яе ў папарнае поле, або з восені.

Мелены неапалены вапняк дзейнічае многа ўмераней, чым паленая вапна. Загэтым яго можна ўносіць у глебу значна большымі колькасцямі, чым паленую вапну, не баўчыся шкоднага дзеяння на глебу. Дзеянье меленага вапняка тым мацней, чым лепш ён раздробнен. Раздрабняюць вапняк на асобых драбільных машынах, якія ўжо намецілі ўстанавіць на тэрыторыі рэспублікі на мясцох заляганьня вапнякоў. Добра змелены, неапалены вапняк мала ўступае па свайму дзеянню паленай вапне, але таму што ў ім чыстай вапны многа меней, то яго варта ўносіць у глебу многа болей, чым паленай вапны—прыблізна ўдвойчы.

Дадзеныя, атрыманыя катэдрай Агранамічнай і Органічнай Хэміі пры досьледзе ў судінах, які быў праведзены ў 1926 годзе з аўсом, могуць даць уяўленыне аб розніцы ў дзеяньні паленай вапны і меленага вапняка (вуглякіслага). На табліцы, якая тут прыведзіцца, парашуноўваецца процэнт прыбаўкі ураджая ў аўса—зярніт і саломы разам—ад паленай вапны і ад меленага вапняка, якія ўносіліся ў колькасцях аднолькавых па атрыманью чыстай вапны.

Прыбаўка ураджаю у процентах.

Нормы вапны у пудах на дзеся- ціну	Едкая вапна		Вуглякіслая вапна	
	Зерня	Салома	Зерня	Салома
120 пудоў . . .	+ 32	+ 21	+ 36	+ 23
480 " . . .	+ 226	+ 230	+ 98	+ 133
960 " . . .	- 41	+ 21	+ 133	+ 133

З дадзеных гэтай табліцы відаць:

- што як едкая, так і вуглякіслая вапна можа даць значныя прыбаўкі ўраджаю аўса.
- што пры ўнясеньні сярэдняе колькасць едкой вапны можна атрымаць большыя прыбаўкі ўраджаю, чым пры ўнясеньні вуглякіслай вапны.

3. што пры ўнясеньні надта вялікай колькасці едкай вапны ўраджай аўса моцна зьнізіўся, а пры такой-жа колькасці вуглякіслай вапны нават падвысіўся.

Пры правядзеніі вапнаваньня ва ўмовах Беларусі прынамсі ў бліжэйшыя гады трэба ўжываць мелены вапняк, а ня паленую вапну.

Мелены вапняк больш танны ў параўнаньні з паленай вапны і ў той-жэ час пры добрым размоле мала ўступае ёй па свайму ўгнойваючаму дзеянню. Апрача таго мелены вапняк можна ўносіць у многа большай колькасці ў глебу, чым паленую вапну, і не баяцца шкоднага дзеяння.

Мелены вапняк ва ўмовах Беларусі варта ўносіць у колькасці ад 120 да 300 пудоў на дзесяціну.

Дзеянне вапны вельмі доўгае, загэтym яе даволі ўносіць адзін раз у 8-10 год.

Пры гэтым звычайна бывае так, што ў першы год вапна дае меншыя прыбаўкі ўраджаю, а ў далейшыя гады—большыя.

Апрача меленага вапняка ва многіх мясцовасцях на Беларусі для вапнаваньня можна скарыстаць мэргель, які прадстаўляе сабою зъмесь вапняка з глінай. Мэргель пры ляжаньні на паветры рассыпаецца, робіцца сыпкім пасъля чаго ён лёгка можа быць добра зьменшаным з глебай. Загэтym мэргель ня трэба размалваць. Мэргель трэба вывозіць у поле

ўжо з восені, таму што інакш ён не пасьпее да часу заворкі поля вясною рассыпаца. У мэрgelі чистай вапны знаходзіцца многа меней, чым у паленай вапне і ў меленым вапняку. Загэтым яго варта ўносіць у глебу монга большымі колькасцямі, чым гэтая ўгнаені. Мэрgelъ уносяць ад 600 да 1800 пудоў на дзесяціну ў залежнасці ад таго, колькі ў мэрgelі знаходзіцца чистай вапны і ў залежнасці ад глебы, якую жадаюць палепшыць.

Пры вапнаваньні глебы трэба ўносіць таксама гной і мінеральныя ўгнаені. Гной і мінеральныя ўгнаені на вапнаваных глебах даюць большыя прыбаўкі ўраджаю, чым на глебах невапнаваных. Загэтым у вапнаванія глебы гэтая угнаені можна ўносіць у меньшых колькасцях, чым звычайна прынята. Так, напрыклад, пры вапнаваньні глебы дастаткова ўносіць палавінную норму гною. Такім чынам, вапнаваньне глебы дае магчымасць гаспадарцы траціць болей эканомна другія ўгнаені, напр., дае магчымасць угноіць удвойчы большую плошчу. Пры гэтым замест гною пры вапнаваньні глебы можна ўносіць торф або, як зялёнае ўгнаеніе, лубін. Апроч таго пры вапнаваньні вельмі мэтазгодна сеяць канюшыну, якая на вапнаваных глебах дае вельмі добрыя ўраджаі і пры гэтым вапна дае большыя прыбаўкі ўраджаю ў наступныя гады і ў іншых расьлін.

Досьледы з вапнаваньнем пры Акадэмії

Пры большасці правільна праведзеных досьледаў з вапнаваньнем глебы на Беларусі вапна дала прыкметныя прыбаўкі ўраджаяў.

Шэраг досьледаў з вапнаваньнем глебы на працягу апошніх год праводзіўся пры Аграхэмічным Аддзеле Горацкай Дасьледчай Станцыі і катэдрай Агранамічнай і Арганічнай Хэміі Беларускай Дзяржаўной С.-Г. Акадэміі. Некаторыя з атрыманых гэтымі досьледамі дадзеных прыводзяцца ніжэй. Пры досьледзе, зробленым у судзінах, гэтак званым вэгетацыйным досьледзе, з вуглякісляю вапнай і з рознымі глебамі дасьледчых палёў Горацкай Станцыі, вапна дала такія прыбаўкі ўраджаю аўса:

Зерня Саломы

Стэбутаўская глеба (лёасавы суглінак)	— 32%	— 32%
Іваноўская глеба (сугліна-супясь)	— 21%	— 29%
Дрыбінская глеба (супясь)	— 68%	— 111%

Пры гэтым досьледзе таксама як пры іншых досьледах, аб якіх будзе гаварыцца ніжэй, вапна ўносілася ў глебу з разьліку 120 пудоў чыстай вапны на дзесяціну.

Пры палявым досьледзе 1926 г. з Аршанскаў вапнаю на Стэбутаўскім дасьледчым полі вапна дзла значнае падвышэнне ўраджаю

азімага жыта. Жыта-ж было высеяна пасъля
канюшыны першым коранем:

Пры баўка

Зерня	31%	або 28,7	пуд. на дгес.
Саломы	44%	" 110,7	" "

Пры палявым досьледзе 1928 г. на Іваноўскім дасьледчым полі з Дрыбінскай вапнаю ўраджай аўса, дзякуючы вапне, павялічыўся.

Зерня	19%	або 12,7	пуд. на дзес.
Саломы	48%	" 53,9	" "

У 1926 годзе быў зроблен досьлед у судзінах з глебаю Стэбутаўскага дасьледчага поля з мэтаю высьвятлення дзеянья вугля-кіслай вапны пры супольным унясеніі з азоцістымі, фосфарна-кіслымі і калійнымі угнаеніямі. Гэты досьлед паказаў, што супольнае ўнясеніе вапны з мінеральнымі угнаеніямі дало вельмі значную прыбаўку ўраджаю аўса, на многа большую сумы прыбавак, атрыманых пры ўнясеніі вапны і мінеральных угнаеніяў паасобку.

Прыбаўка ў %

Мінеральная угнаеніі . . .	44%	зерня 66% саломы
Вапна	9%	" 24% "
Мін. угнаеніі і вапна разам	97%	" 120% "

Як відаць на вапнаванай глебе мінеральныя ўгнаенныі далі прыбаўку ўдвойчы большую, чым на глебе бяз вапны.

Значную прыбаўку ўраджаю азімага жыта дало таксама супольнае ўнясеньне вапны і мінеральных угнаенняў (фасфарыт і калійная соль) пры палявым досьледзе, зробленым у 1926 годзе на Дрыбінскім дасьледчым полі паляводным аддзелам Горацкай Дасьледчай Станцыі. Пры гэтым досьледзе вапна і мінеральныя ўгнаенныі былі ўнесены ў глебу, у якую раней быў гавораны лубін.

Прыбаўка:

Зерня . . . 47% або 49,3 пуд. на дзес.

Саломы . . . 32% „ 69,0 „ „ „

У гэтым досьледзе вапна пры супольным унясеньні з мінеральнымі ўгнаеннямі дала на многа большую прыбаўку, чым поўная норма гною, якая дала прыбаўку агульнага ўраджаю ў 27% і прыбаўку зерня ў 36%.

Прый досьледзе ў судзінах, які быў зроблен Аграхэмічным аддзелам станцыі ў 1927 г., на глебе Іваноўскага дасьледчага поля, вапна, пры супольным унясеньні ў глебу з Іваноўскім лугавым торфам, таксама дала вельмі значнае падвышэнне ўраджаю аўса — большую, чым сума прыбавак ад аднае вапны і аднаго торфу.

Прыбаўка ў %

	Зерня	Саломы
Торф	29%	39%
Вапна	90	99 „
Торф і вапна	126	124 „

На Дрыбінскім дасьледчым полі аддзелам паляводства станцыі таксама вядзецца ўжо 4 гады дасьлед, пры якім вапна была ўнесена ў глебу разам з торфам. У гэтым дасьледзе вапна, унесеная ў глебу разам з торфам, дала вельмі значнае падвышэнне ўраджаю канюшыны — большае, чым поўная норма гною.

Сярэдняя за 4 гады прыбаўка

Торф і вапна	62% або 116 пуд. на дз.
Гной	42% або 79 „ „ „

У шэрагу другіх правільна пастаўленых дасьледаў і ў іншых мясцовасцях БССР вапнаванье глебы таксама дало прыкметнае падвышэнне ўраджая.

Наогул дадзеныя ўсіх разгледжаных вышэй дасьледаў, а таксама і многіх другіх дасьледаў, кажуць аб tym, што пры дапамозе правільна праведзенага вапнаванья глеба можна ва ўмовах БССР значна ўзняць іх урадлівасць.

Праф. Кедраў-Зіхман

Аб некаторых рэзультатах прац Аддзелу Прыватнага Расылінаводзтва

Занятая папары ў нас—карысныя

Ва многіх сялянскіх гаспадарках Беларусі, а таксама і ў другіх мясцовасцях нашага Саюзу, яшчэ ўжываецца самы дрэнны і некарысны від папару—а іменна, позыні зялёны, які ўзорваецца летам у канцы чэрвня, а да гэтага часу скарыстоўваецца як паша. Даўно ўжо дасьледчыя станцыі прыступілі да вывучэння розных відаў папару, да паразанання атрыманых на іх ураджаяў азімага жыта і да высьвятлення пытаньня: які-ж папар, дзеля дадзенай мясцовасці, зьяўляецца найлепшым?

Такі досьлед быў зроблены і Аддзелам Прыватнага Расылінаводзтва з першага-ж году яго арганізацыі, г. зн. з 1922 г. Пры гэтым вывучаліся наступныя віды папару: 1. позыні зялёны; 2. ранні майскі; 3. аўсяна-вікавы; 4. бульбяны; 5. ячменны і ільняны. Паглядзім перш на перш колькі прадуктаў даюць тыя-ж расыліны, якія высяваюцца на так

званых занятых папарох і прыбіраюцца да сяўбы азіміны.

Табліца № 1.

Ураджай расьлін на папарох.

Сярэдні за 6 год

Позыні папар . . .	9,1	цэнтн. зельля
Аўсяна-вікавы . . .	28,2	сена
Бульбяны	15,8	клубянёў бульбы
Ячменны	10,3	зерня
Ільняны	30,6	трэсты.

Наступная табліца № II прадстаўляе дадзенныя ўраджаю азімага жыта на розных папарох (таксама падв. цэнтнераў (6 пуд.) на гектар).

Табліца № II.

Ураджай азімага жыта.

Сярэдні за 6 год

Позыні папар . . .	10,5
Раныні майскі . .	16,0
Аўсяна-вікавы . .	12,9
Бульбяны	12,1
Ячменны	11,0
Ільняны	12,1

Такім чынам, гэтыя лічбы паказваюць, што для мясцовасцяй Беларусі, з падыходзячымі кліматычнымі і глебавымі умовамі як у Горках, на аснове многалетніх дадзеных можна лічыць, што:

1. Самы малы ўраджай жыта атрымліваецца на познім папары.

2. Самы вялікі — на раннім.

3. З занятых папароў па ўраджаю жыта, на першым месцы стаіць аўсяна-вікавы, які даў толькі на 3,1 цэнтнер. зерня (18,6 пуд.) меней супроць раннягага папару і потым бульбяны і ільняны папары, у якіх розніца з раннім папарам была ў 3,9 цэнтн. (23,4 п.).

4. Найменшы ўраджай жыта атрымаўся на ячменным папары, але ўсё-ж такі крыху перавышае ўраджай на познім папары.

Пры выбары ў гаспадарцы віду папару, значыцца, трэба прыймаць пад увагу патрэбы гэтай гаспадаркі. Тады як у аднэй будзе карысней за ўсё завесыці чисты ранні папар, каб мець як мага больш жытняга зерня і саломы, для другое, з-за недахопу кармоў, правільней будзе пайсьці на некаторое памяншэнне ўраджаю жыта і атрымаць на аўсяна-вікавым папары вялікую колькасць зя-зёнага корму ці сена. Гаспадаркам прыгядным, якія знаходзяцца недалёка ад вялікіх рынкаў, прадставіцца вельмі карысным мець бульбяны папар, бо ўсю бульбу можна прадаць у ліпені ці ў пачатку жніўня па вы-соких летніх цэнах.

Адно толькі трэба памятаць, што ўсе па-севы на занятых папарох трэба рабіць я можна раней, чаму трэба ўносіць гной аб-

з восені, або вывозіць яго загадзя зімою. На бульбяным папары неабходна рабіць пасадку бульбы рана, разам з самымі ранейшымі яравымі, выбіраючы пры гэтыхм найбольш скорасьпелыя сарты; да гэтакіх можна аднесці асабліва два сарты: ранні ружковы і Эпікур. Яшчэ рабіць уплыў на паскарэнъне выспяванъня прасушванъне бульбы — што робяць на працягу 2—3 тыдняў да пасадкі ў сьветлым і безмарозным памяшканыні.

2. Зім. жыта і зім. пшаніцу трэба сеяць рана.

Калі для зімовага жыта ўжо стала ўстаноўлена, і гэта ведаюць усе земляробы, што ранні пасеў дае заўсёды большы ўраджай, дык для азімай пшаніцы пераважна тримаюцца позніх пасеваў, пасъля жыта, як гэта практикуецца ў больш цёплых мясцовасцях. Паміж тым пшаніца павінна з восені разьвіць і замацаваць сваю карніавую систэму, каб трывала перанесці зімовыя марозы і энэргічна і хутка раскусціцца вясною. На Беларусі, за выключэннем, хіба што самых паўднёвых раёнаў, зімовую пшаніцу варта сеяць раней, адначасна з жытам; а што пры гэтыхм атрымліваецца больш ўраджай пацвярджаецца нашымі досыследамі. Так, пры раннім пасеве зімовая пшаніца

дала зерня (у сярэднім за тры гады) 11,9 падв. цэнтнераў на гектар, а позыні пасеў—6,7, г. зн. амаль удвойчы меней! Такія-ж рэзультаты далі азімае жыта і ячмень.

Азім. жыта Ячмень

Ранні пасеў	13,9	9,7
Позыні „	6,7	5,8 падв. цэнт. на гект.

Адсюль мы бачым, што сваечасовы ранні пасеў для некаторых расьлін можа павялічыць ураджай удвойчы.

3. На лёгкіх суглінках гной пад бульбу можна класыці вясной.

У пытаньні аб уніясеніні гною пад бульбу было вядома, што на супясочных глебах лепшыя рэзультаты атрымліваюцца пры веснавым угнаеніні, на глебах-жа цяжкіх сугліністых атрымліваюцца добрыя рэзультаты і пры восеннім уніясеніні гною. На глебе дасьледчага поля Аддзелу, якую глебаведы азначаюць як лёэсавідны суглінак, пры гэтым даволі лёгкі, сталася, што веснавое ўгнаеніне дае лепшыя рэзультаты. На гэта паказваюць наступныя лічбы:

Таблица III

	Гной уносіўся ў прысыціл вясною	Гной заворан вясною перад пасадкаю	Гной заворан увесень	Гной уносіўся ў папар, пад жыта
1926 г.	192,9	198,0	169,4	172,2
1927 г.	—	—	155,8	118,2
1928 г.	180,4	196,9	199,6	148,9
у сярэдн.	186,6	197,5	184,5	160,5

Бульба ў севазвароце займае месца пасынка ўгноенага жыта (2400 пуд. гною). Цікава, што гной „у прысыціл“ на нашай глебе даёт лепшыя рэзультаты, чым унясеніе гною з восені.

4. Выбірайце ўраджайныя сарты бульбы.

Пераходзім цяпер да апрабаваньня сартоў бульбы. Для атрыманьня найбольш дакладных рэзультатаў досьлед гэты рабіўся такім чынам: кожнага сорту высаджвалася шэсць радоў па 30 бульбін, а ўсяго 180 бульбін; гэтых рады былі, па адным, раскіданы па ўсяму полю і разлучаліся, такім чынам, другімі сартамі. Пры падліку ўраджаю кожнага

сорту браўся сярэдні лік, атрыманы з гэтых шасьцёх паўтарэнняў. Досьлед адбываўся ў 1927 і 1928 г. Было дасьледвана звыш 30 сартоў бульбы. Сярод іх былі як сарты звычайныя, пашыраныя ў нас, так і новыя замежныя і маскоўскія сарты.

На аснове двухлетніх практыкі сорт-апрабавання нельга яшчэ зрабіць дасканала акрэсьленых вывадаў, але ўсё-ж такі можна намеціць прыблізна тыя сарты, якія могуць быць рэкамэндаваны для гаспадарак Беларусі, гэта іменна: 1) Эпікур—раныні сталовы сорт, добры ў ляжаныні; вельмі прыгодны для занятога папару. 2. Альма—добры сталовы раныні сорт, вельмі ўраджайны. 3. Кругэр—вельмі ўраджайны, гаспадарчы сорт (кармавы), устойлівы супроць хвароб, познасьпелы. 4. Вольтман—вядомы, даволі ўраджайны, позыні сорт, крухмалісты, устойлівы і добры ў ляжаныні. Ураджаі бульбы і % крухмалу ў гэтых сартоў былі такія

Сярэдні
% крухм.

Сярэдні ўраджай
за 1927 і 1928 г.

Раныні ружовы	13,1%	122	цэнт.	або	732	п.	на	дзес.
Эпікур . . .	14,7	157	"	"	942	"	"	"
Вольтман . . .	16'6	194	"	"	1161	"	"	"
Альма . . .	14,2	231	"	"	1833	"	"	"
Кругэр . . .	31,8	234	"	"	1402	"	"	"

Для параўнаньня паказан ураджай ранній ружовай бульбы (скорасьпелкі)

Вельмі добрыя рэзультаты далі некаторыя новыя сарты, якія былі першы год у сортаапрабаваньні. Так, напрыклад, сорт Дэадора даў 290,7 цэнт. ці 1744 пуд. з утрыманьнем крухмалу ў 19,5%; сорт „сейнец Карэнейскі“ 0,2 даў 1459 пуд. (243,3 ц.) з 1% крохмалу 20,6.

Але пра іх трэба казаць, што яны зьяўляюцца вынікам адначасовага досьледу. Пажадана было-б іх спробаваць у сялянскіх гаспадарках, у сялян-дасьледчыкаў. Ва ўсякім выпадку, вышэй прыведзены досьлед паказвае, як многа можа выйграць гаспадарка ад правільнага выбару сорту бульбы.

Праф. А. Ключароў.

Сартовае насенъне падвышае ўраджай

Апрача належнай апрацоўкі і ўгнаенъня глебы - павялічэнъне ўраджаю на палёх сялянскіх гаспадарак можна атрымаць праз засеў добрага насенъня. Але, каб здабыць гэта добрае насенъне, трэба правесці значную працу на працягу некалькіх год. Атрыманьне добрага насенъня і зьяўляецца задачай сэлекцыйнага аддзелу дасыльных станций. Сэлекцыя — гэта замежнае слова і азначае яно — адбор, або выбар. Добрае насенъне можна атрымаць шляхам выбару і шляхам гэтак званага вывядзенъня новых сартоў. Першы шлях зьяўляецца больш хуткім чым другі. Як жа працаунікі сэлекцыйных аддзелаў выбіраюць добрае насенъне, добрыя сарты? Часта добрае знадворку насенъне можа ў сатраўднасці зьявіцца дрэнным і даць усходы, ад якіх нельга чакаць добрага ўраджаю. Каб з агульнай масы сартоў розных палявых культур адабраць лепшыя, сэлек-

цыйны аддзел робіць наступнае: ён зьбірае з розных месц Саюзу, а таксама і з-замеж тыя сарты расьлін, якія ў даным месцы зъяўляюцца або добрымі па вышыні ўраджаяў, або устойлівымі ў адносінах да хвароб і паражэння казяўкамі. Для таго, каб пераканацца ў добрых якасцях гэтых прысланых сартоў, трэба праверыць іх ва ўмовах раёну станцыі і паравунаць з тымі сартамі, якія ёсьць у гаспадарках вакольнага насельніцтва. Гэта робіцца таму, што прысланы сорт можа не падайсці да мясцовых умоў і не праявіць добрах якасцяў, якія высунулі яго на першае месца ў сябе на бацькаўшчыне. Гэткая праверка здатнасці сартоў завецца сортаапрабаваньнем і праводзіцца для большай пэўнасці некалькі год пры адных і тых жа умовах засеву і вырастанья.

Пры сэлекцыйным аддзеле Горацкай дасьледчай станцыі сортаапрабаванье пачалося з 1926 г. і ўжо, паводле даных трох гадоў, можна даць папярэдня звесткі аб некаторых сартох ячменю і лёну. У аддзеле ёсьць даныя і для аўса, але толькі за два гады, бо ў 1927 годзе авёс перад падлікам ураджаю быў зьнішчаны градам. Пры кожным сортаапрабаваньні высяваюць для паравунанья мясцовы сорт, які ужываецца ў гаспадарках данага раёну. Сортаапрабаванье 20-ці сартоў ячменю на працягу 3-х год показала, што

ёсьць гэтакія сарты, якія па ураджайнасці значна перавышаюць наш мясцовы сорт і апрача гэтага якасць зерня гэтых сартоў лепшая. Мясцовы сорт ячменю 4-х радовы і мае значэнне толькі, як кармавы. Табліца № 1 у лічбах гаворыць аб тым, што гэты мясцовы сорт па ўраджайнасці аддае перавагу ячменю 2-х радоваму.

Табл. 1.

Параўнаныне розных сартоў ячменю з мясцовым сортам (даныя за 1926-28 гг.)

№ па парадку	Назва сартоў	Ураджай зерня ў % ад мясцовага			
		1926 г.	1927 г.	1928 г.	Сярэднє
1	Вяцкі	127	122	121	123
2	Залаты	121	130	110	120
3	Ганхэн	117	101	105	108
4	Лебядзіная шыя .	125	115	99	113

Калі прыняць ураджай мясцовага ячменю за 100, то ураджай 4-х паказаных сартоў (Вяцкі, Залаты, Ганхэн і Лебядзіная шыя) на працягу 3-х год даваў пэўную прыбаўку,

якая хоць і хісталася па велічыні, але ў сярэднім па ўсіх сартох за 3 гады была роўнай 15%.

Гэтакім чынам, з 20 сартоў ячменю толькі 4 вызначаліся па ураджаю лепшымі чым мясцовы ячмень. Аднак, сярод рэшты апрабаваных ячмянёў некаторыя сарты хоць і далі такі самы ураджай, як і мясцовы, але па якасці зерня яны вышэй ад мясцовага, бо сама зерня ў іх больш буйнае і больш харчэўнае.

Табл. 2.

**Параўнаньне сартоў аўса з мясцовым сортам
(даныя за 1926-28 гг.)**

№ па парадку	Назва сартоў	Ураджай зерня ў % ад мясцовага		
		1926 г.	1928 г.	Сярэднє
1	Лігава II	144	105	125
2	Гераляцкі	127	109	118
3	Маскоўскі А—315	126	109	118

Гэта табліца гаворыць аб tym, што некаторыя сарты аўса, таксама як і ячменю ў параўнаньні з мясцовым сортам, зьяўля-

юцца больш ураджайным і ў сярэднім даюць прыбаўку каля 20% такога зерня, якое па буйнасці перавышае мясцовы сорт. Найбольш ураджайнымі, як відаць па даных 2-х гадоў, з'явіліся: Лігава II, Гаралецкі і Маскоўскі А—315. У сортаапрабаваньні аўса ўсяго было ўведзена каля 30 сартоў, сярод якіх былі розныя: побач з познасьпелымі сартамі былі і скорасьпелыя. Два сарты „Самы ранні“ і „Тулунскі“ высыпываюць к часу прыборкі зімовага жыта, або крыху пазней, але даюць ураджай зерня і саломы значна меншы ў параўнанні з мясцовымаўсом.

Табл. 3.

**Параўнанне сартоў лёну з мясцовым сортам
(даныя за 1927 і 28 гг.)**

№ па парадку	Назва сартоў	Ураджай у % ад мясцовага (сярэдні)		
		Саломы	Валакна	Даўжыня сцяблла па дадзеных 1927
1	А—776	131	136	132
2	Зарэцкі	131	129	128
3	Селінскі	130	124	123
4	Асінскі	129	123	119
5	Чэрскі	116	151	135

Сортаапрабаванье 22 сартоў лёну (табліца № 3) дало тыя сарты, якія і па ўраджаю валакна і па даўжыні съязбла (былін) стаяць значна вышэй мясцовага лёну. Усё гэта, так званыя „даўгунцы“, якія высяваюцца, галоўным чынам, для атрыманья валакна, і таму ураджай семя ў памянёных сартоў бывае невялікі.

Каб быць больш перакананым у годнасці сартоў, якія вызначаны як найлепшыя праз сортаапрабаванье на палёх станцыі, гэтыя сарты высяваюць яшчэ некалькі год на палёх сялян-дасыледчыкаў. Сэлекцыйны аддзел Горацкай С.-Г.-Д. станцыі вядзе яшчэ сортаапрабаванье з зімовай пшаніцай (22 сарты), зімовым жытам (20 сартоў), канюшынай (10 сарт.) і кораньплодамі (30). Але дадзеныя досьледаў ёсць толькі за 1 год і таму па іх, пакуль што, вынікаў даць нельга. Апроча сортаапрабавання—гэтага найбольш хуткага спосабу знайсці сарты больш ураджайныя і найлепш прыстасаваныя да умоў нашага раёну, сэлекцыйны аддзел займаецца таксама вывядзеннем новых сартоў. Каб вывесці які-небудзь новы добры сорт, трэба працаваць больш гадоў чым гэта патрабуе сортаапрабаванье. Сэлекцыянэр на сваіх дзялянках і невялічкіх палёх кожны год высявае вялікую колькасць розных сартоў тых расцілін, якія распаўсюджаны ў раёне стан-

цы і кожнае лета падрабязна вывучае іх. Часта сярод такіх пасеваў зьвяртаюць на сябе ўвагу некаторыя сарты, тымі або іншымі карыснымі адзнакамі. Тады сэлекцыянер адбірае іх для засеву асобна ад другіх. Невялічкія дзялянкі робяцца яшчэ менш, але на іх высяваюць зерня гэтай аднай расыліны — гэта і ёсьць чыстая лінія. Насеніне ад чыстай лініі, калі яна здавальняе патрабаванням добра га сорту, размнажаецца да таго часу, пакуль ураджай зерня не атрымаецца такі, які патрэбен для засеву ў сортапрабаваньні, спачатку на невялікіх дзялянках, а потым на вялікіх. Дрэнныя з гаспадарчага погляду лініі на працягу 3-х, 4-х год бракуюцца цалком. Гэтак атрымліваюцца добрыя чысталінейныя сарты.

Іншы раз для таго, каб атрымаць добры сорт трэба правесці штучнае скрыжаваньне. Але, што гэта такое і як яно робіцца, аб гэтым лепш усяго гаварыць летам на палёх дасьледчай станцыі.

Мячынскі.

Дасьледы па садоўніцтву на карысьць сялянству

Дасьледчая праца вялася намі, як на месцы (у выхавальніку, садзе і г. д.), так і па межамі Акадэміі. За апошнія гады дасьледвалася садоўніцтва Горацкага і Амсьціслаўскага раёнаў і некаторыя асобныя сады Аршаншчыны. Апрача таго, дасьледваліся паособныя выдатныя садовыя гаспадаркі Віцебшчыны, Мазыршчыны, Случчыны, Бабруйшчыны, Меншчыны. У 1928 г. пад нашым кіраўніцтвам пачалося дасьледванье садоўніцтва Гомельшчыны. Ня гледзячы на тое, што праца па дасьледванью садоўніцтва БССР. яшчэ ня скончана, усё-ж можна даць некаторыя вынікі, якія прыгодны для практычнага ўжыванья ва ўмовах Беларусі.

У пладовых выхавальніках вызнанчана непатрэбнасць глыбокіх перавалаў глебы. Нормальны будзе апрацоўка глыбінёю да 22 см.(5 вярш.) У школцы сеянцаў лепшай адлегласцю будзе 18×18 см. (4×4 в.) Лепшай парой для высадкі дзічак у выхав-

вальніках для Горацкага раёну з'яўляецца восень. У залежнасці ад тэрміну высадкі атрыманы былі наступныя вынікі (1925-27гг.) Пры перасадцы дзічак на другое месца 25/IX атрымана было $78,5\%$ дзічак, якія прыгодны были для вачкаваньня, пры пасадцы 5/X— $74,3\%$, 17/X— $75,5\%$, 21/IV (веснав. пасадка)— $74,3\%$, 30/IV— 63% , а 10/V— $55,7\%$. У нашых умовах неабходна пашыраць падвой дзічак выключна мясцовай лясной яблыні, паляўкі.

Пры дасьледваньні садоў узростам 25—40 год вызначана густая пабудова кароны яблынъ. Праз 15—20 гадоў пасля пасадкі саду даводзіцца вырэзваць некаторыя аснаўныя галіны. Таму ў выхавальніку замест 6 галін мэтазгодна выводзіць 4—5 галін. Досьлед 1928 г. паказаў, што правільная карона ў антонаўкі атрымліваецца, калі кожная галіна на адлегласці 3 пучкоў ад другой.

Дасьледваньні пладоўніцтва Аршаншчыны сьведчаць аб tym, што лепшымі таварнымі сартамі з'яўляюцца: Антонаўка, Бабушкіна, Штрэйфлінг, Супсьлепскіе (і як апылкавальнік—цынамонавае паласатае). У 1928 г. Цэнтральная і акруговыя памалягічныя камісіі распрацавалі асартымент пладовых дрэў для кожнай акругі. Таму пры выбары сартоў для других месц БССР трэба з'вяртацца да мясцовых памалягічных камісій.

Пры закладаньні новых садоў трэба памятаць, што лепшым рэльефам будзе схіл з натуральным вадасъцёкам. Падглебавая вада павінна быць ня бліжэй 2-х мэтраў ад паверхні. На суглінках адлегласць паміж радамі дрэў павінна быць 10—12 мэтраў. Лепшы парадак пасадкі квадратовы. Пры значнай адлегласці паміж дрэвамі (12 мэтраў) можна дзясяткі гадоў у садзе разьводзіць гародніну, кораньплоды, ягадныя расьліны і г. д.

Дасьледвана, што нашым сартом яблынь, ігруш патрэбна скрыжаванае апылкованыне. Калі ў садзе адзін сорт антонаўкі і па блізкасці ня будзе іншых сартоў тады сад можа цвісці і не даваць пладоў.

Антонаўка добра пераапылкоўваецца пылком сорту Цымамонавае паласатае. У садзе, або па блізкасці (у паўкілёмэтры) бязумоўна павінна быць пасека. Бяз пчол мы не атрымаем належных ураджаяў пладоў.

Пры доглядзе за маладымі садамі неабходна ўжываць кампост (перапрэлы гной), які ўносіцца як толькі робіцца магчымым перакопваць глебу (з вясны). Пажадана карыстацца торфам, які падрыхтоўваецца 2—3 гады раней у кучах. Торф спачатку ідзе як подсыціл (пад жывёлу і г. д.), а тады бярэцца як угнаен্ণе пад прышчэпы.

Нашы старыя сады густа засаджаны. За-

мест патрэбных 100 яблынь на 1 гектар у сялянскіх садох сустракаем 200 і звыш дрэў. Пладовыя дрэвы любяць съятло; завязванье і пасьпяванье пладоў павінна адбывацца ў прысутнасці съятла. Таму неабходна выкарчоўваць хворыя дрэвы, дрэвы дрэнных сартоў і г. д. з разылікам, каб замест 5-6 мэтраў пакінутыя дрэвы былі на адлегласці ў 8 мэтраў. Здараеца, што ўраджай значна падвышаецца ў садох, дзе 20-40% дрэў выкарчоўваецца (калі пасадка была вельмі густая). Непатрэбныя сарты яблынь, ігруш можна з посьпехам перапрышчэпліваць лепшымі сартамі.

Для падняцца ўраджайнасці садоў неабходна дзярніну ўзараць, унесыці гной, супэрфасфат (245 кілгр. на 1 гектар), попел ($\frac{3}{4}$ тоны на 1 гектар). Неабходна абчышчаць штамбы і бяліць іх вапнай. Неабходна апрысківаць бардоскай вадкасцю (2 кіл. мядзян. купарвасу + 2 кіл. съвежа згашанай вапны на 100 кіл. вады) да распукванья пучкоў.

Буйныя, чистыя плады заўсёды можна добра прадаць. Значны прыбытак атрымліваецца ад захоўванья пладоў. Антонаўка-камянічка добра захоўваецца да лютага і сакавіка. Звычайная антонаўка ў залежнасці ад лета захоўваецца наогул да канца студзеня. Бабушкіна пры добрым доглядзе магчыма

захаваць да канца красавіка (на 80%). У скліпце на працягу зімы павінна быць да 1% цяпла. Адносная вільготнасць паветра—90-96%.

Плады і ягады—каштоўны матар'ял для вінаробства. Плады антонаўкі, баравінкі, цітаўкі і г. д. даюць добрае віно. Кіслыя, горкія плады неабходны для вінаробства. Зімовы штрэйфлінг (горкія плады яго ня ўжываюць для яды) у 1927 г. паказаў 10,2% цукру і 1,24% кіслаты і даў лепшае віно ад антонаўкі, якая дала 9% цукру і 1,12% кіслаты. Плады дробнай сібіркі ў 1927 г.—17,3% цукру і 2,98% кіслаты; рабіна—14,5% цукру і 3,37% кіслаты. 10-15% соку рабіны, як дадатак да соку антонаўкі, стварае вельмі добры асяродак для атрыманьня лепшай якасці віна¹).

Нашы ягады (парэчкі, чарніца, агрэст) лепшы матар'ял для атрыманьня высокаякасных він.

За 50-80 кап. атрымліваецца бутэлька чыстага мясцовага віна, якое часам бывае лепш ад вінаграднага віна за 2-3 руб.

У апошнія гады неабходна будзе звярнуць увагу па разъвядзеніне лепшых сортав парэчак, агрэсту, буйнаплоднай суніцы („клубніцы“), маліны.

Праф. М. Бурштэйн.

¹⁾ Досьледы ас. Р. С. Гуржыя.

Прыяцелі і ворагі сельскай гаспадаркі

Селяніну трэба ведаць добра, што сярод розных чарвякоў, птушак і іншых жывёлы, якая яму можа сустракацца, ёсьць як шкодныя, так і карысныя для сельскай гаспадаркі.

Адрозніваць шкодных ад карысных, зразумела, неабходна, каб забіваць ворагаў сельскай гаспадаркі і абараняць прыяцеляў селяніна.

Каб бліжэй высьветліць гэтае пытаньне, я падам адзін прыклад.

Быў такі выпадак. Летась, другога ліпеня прышоў да мяне адзін селянін з вёскі Шышава. Ён скардзіўся на тое, што нейкая жывёліна зьнішчае яму жыта на палёх. Прычым селянін прынёс мне паказаць тых быццам, сваіх ворагаў, якія на яго думку „сажралі“ яму жыта. Ён называў іх шаранчою і шмат яе налавіў на сваім полі. Ён добра бачыў, як гэтая жывёліны сядзелі на кала-сох і апрача іх ён нікога больш не заўва-жыў. Здавалася-б, што ўсё так і ёсьць, як сказаў селянін. Але сапраўды ня ўсё так было, як яму здавалася.

Ў чым-жа справа?

Справа ў тым, што селянін налавіў зусім не шаранчы, якая ў нас на Беларусі сустракаецца цяпер рэдка. Ён налавіў тых шасьціножак, якіх мы называем ці карамысламі, ці бабкамі, ці стрэлкамі. Праўда, што гэтая стракозы часта садзяцца на каласы жыта ўлетку, асабліва ў прыгожыя цёплыя дні, асабліва калі блізка каля засеваў ёсьць вада. Але яны каласоў не „жаруць“, а толькі адпачываюць на гэтых каласох. Стрэлкі (стракозы) лятаюць над полем і ядуць іншых шасьціножак, шмат з якіх зьяўляюцца шкоднікамі, і яны харчуюцца гэтымі шкоднікамі. Такім чынам, стракозы зьяўляюцца нашымі памоцнікамі, а ня ворагамі. Тое, што яны лётаюць каля вады, тлумачыцца тым, што стракозы кладуць свае яйкі ў ваду. З яек у вадзе разьвіваюцца стракозы, якія вылятаюць у паветра. Мы бачым тады досыць дужую шасьціножку, якая мае тулава з палец даўжынёй, але толькі танейшае за яго, а таксама мае чатыры крылы больш менш падобныя адно да другога. Зьяўляюцца стракозы ў параўнаўча вялікай колькасці таму, што яйкі іх дасыпваюць прыблізна адначасна.

Вось усё гэтае я растлумачыў селяніну. У той жа самы час я абяздаў селяніну быць у яго і паказаць яму на яго палёх іншых

шасъціножак, якіх ён не зауважыў, якія аднак-жа і жаруць яго жыта.

Калі я па паўдні быў на палёх селяніна, тады я ўбачыў, што яго жыта сапрауды досыць папсавана, але не стракозамі, а так званым жытнім трывпсам. Гэты трывпс ёсьць зусім маленъкая жывёлінка, якую я паказаў селяніну. Шкода ад трывпса выяўляецца ў тым, што верхняя частка коласа бялее і ў гэтай палове коласа зусім не разьвіваецца зерня. Такім чынам, у пададзеным выпадку была вылічана страта жыта на дзесяць процентаў. Гэта значыць, што селянін не сабраў аднай дзесятай часткі свайго ўраджаю, якую яму паеў трывпс. Значыцца, трывпс зъяўляецца шкоднай жывёлай і ёсьць вораг сельскай гаспадаркі.

Гэтакіх ворагаў сельскай гаспадаркі ёсьць ня мала. Яны памяншаюць ураджайнасць нашых палёў. Мы ведаем, што шкоднікі штогод зьніччаюць каля 15 міліёнаў тон зерня ў Савецкім Саюзе. Каб павялічыць ураджайнасць, трэба разам з іншымі мерапрыемствамі таксама звярнуць сур'ёзную увагу на барацьбу са шкоднікамі сельскай гаспадаркі.

Мы вывучаем, якія шкоднікі сустракаюцца ў нас на Беларусі. Мы вывучаем, дзе і як жывуць гэтыя шкоднікі. Калі мы будзем ведаць дасканала ўсе умовы жыцьця гэтих

наших ворагаў, тады зможам пасьпяхова весьці і барацьбу з імі. Шэраг птушак, як, напрыклад, шпакі, сініцы і іншыя зъяўляюцца нашымі памоцнікамі ў барацьбе са шкоднікамі. Таму трэба прымаць меры для аховы птушак. Трэба ў вёсцы весьці рашучую барацьбу з разбурэннем гнёзд птушак дзяцьмі.

Мы сваімі ведамі прыходзім на дапамогу вёсцы. Але ў сучасны момант, калі гаворыцца адносна саюзу навукі і працы, сваечасова паставіць і пытаньне, аб тым каб і вёска йшла нам насустрэчу і на дапамогу. Справа ў тым, што вёска жыве сотні гадоў. Праца селяніна стаіць у сувязі з рознымі зъявішчамі прыроды. Гэтыя зъявішчы назіраюцца. Вынікі гэтих назіраньняў складаюцца ў прыкметы. Мы ня ведаем усіх прыкмет, якія ў вёсцы ёсьць, а між іншым мы імі цікавімся. Пажадана, каб такія прыкметы зъбіраліся, запісваліся і накіроўваліся па адресу Горацкага раённага таварыства краязнаўства. Мы цікавімся прыкметамі таму, што сярод іх напэўна ёсьць вельмі карысныя, як вынік назіраньняў шэрагу пакаленіяў. Трэба было-б гэтыя прыкметы праверыць. Напрыклад, на Украіне сяляне гавораць: калі увосень у паветры багата павуціння, то ў наступным годзе буйнае жыта будзе. Правільная гэта прыкмета, ці не? Вось такія

пытањні вельмі цікавыя, а іх ёсьць ня мала. Таксама, напрыклад, у башкіраў ёсьць прыкмета, што які ўраджай ёсьць на калакалушу, (чаромха) такі самы і на жыта. Правільная гэта прыкмета, ці не? Адкуль яна ўзялася?

Я ня буду больш закранаць пытањня аб прыкметах. Я толькі абмяжуся адным прыкладам, які съведчыць аб tym, што мая думка мае падставы. Мая думка аб tym, што сярод сялянства захоўываюцца каштоўныя веды, пад якія можна падвесыці навуковыя тлумачэнні, а tym самым можна ажыццяўіць сапраўдны саюз навукі і працы. Я жадаю завойстрыць увагу чытача на наступным: Пару гадоў таму назад адзін з маіх вучняў студэнтаў паведаміў мяне, што сяляне аднай вёскі Паршынскага сельсавету ведаюць прычыны хваробы авечак. У гэтай вёсцы, як і ўсюльых на Беларусі, мы часта сустракаем у печані авечак чарвякоў, якія завуцца мятліцамі. Якраз адносна гэтай мятліцы сяляне назначанай вёскі і мелі свае думкі. Яны казалі, што калі авечкі пасъвяцца па расе, то хутчэй хварэюць. Наадварот, авечкі амаль што не хварэюць, калі яны пасъвяцца на сухім лузе. Вось якія назіраньні ёсьць у сялян.

Хто ня ведае, як і чаму пачынаецца гэтая хвароба авечак, можа падумаць, што

сяляне карыстаюцца беспадстаўнай прыкметай, на якой ня трэба і застанаўлівацца. Але для нас гэтае назіраньне зьяўляецца вельмі цікавым. Тыя зародкі, якія разьвіваюцца з яек чарвяка-мятліцы, патрабуюць вады і, калі ёсьць вада, яны застаюцца жывымі. Такім чынам, з вадой, якою зьяўляецца раніца раса, гэтыя чарвякі і пераходзяць у страўнік авечак. Калі раса падсохне, некаторыя зародкі чарвяка на траве здохнуць, а тым самым ужо ня могуць жывымі перайсці ў страўнік авечак, якія таму менш і хварэюць, калі пасывіць на сухім лузе. Вось якое тлумачэнье можна даць пададзенаму назіраньню сялян.

Такім чынам, мы можам спадзівацца, што ў далейшым знайдзецца яшчэ ня мала такіх прыкладаў, дзе ня толькі вучоныя дадуць свае веды вёсцы, але і вёска дасыць каштоўныя матар'ялы вучонаму. Калі гаворыцца, што трэба зьвярнуцца тварам да вёскі, тады-ж гаворыцца, што навука павінна існаваць для працоўных. Гэтае аб'яднанье шляхоў навукі і працы ажыццяўлілася пасля канчатковай перамогі Саветаў. На працягу дзесяці год мы былі съведкамі узмацненьня Савецкай Беларусі. Пачынаючы другое дзесяцігоддзе, мы спадзіяемся, што аб'яднанымі сіламі працоўных мы зможем пашырыць нашы веды абы прыяцелях і шкодніках сель-

скай гаспадаркі і зможам абаронай прыяцеляў і барацьбой са шкоднікамі узмацніць нашу сельскую гаспадарку, павялічыць ураджайнасць нашых палёў, садоў, сенажацяў і г. д. Зразумела, што навука і тэхніка ў іншых галінах таксама будзе імкнунца да тae-ж мэты — узмацнення 'сацыялістычнага будаўніцтва.

Проф. П. Салаўёў.

„Кожны Райком К.П.(б)Б, Райвынканком, кожная сельячэйка КП(б)Б, Сельсавет, кожны камуністы, камсамолец, савецкі грамадзкі працаўнік, селянін, рабочы павінен добра ведаць пастановы Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту СССР аб мерах па ўзыняццю ўраджайнасці“.

(Звязда ад 5/1—1929 году № 3).

Для падвышэння ураджаю трэба
весці барацьбу з хваробамі расылін.

Вельмі значную частку ураджаю зыніш-
чаюць грыбы-шкоднікі, якія селяцца на збож-
жавых і іншых культурных расылінах і вык-
лікаюць хваробы гэтых расылін. Часта расы-
ліны, якія захварэлі, адміраюць цалком, або
адміраюць толькі некаторыя ворганы, ці іх
часткі. Але, зразумела, і тое і другое адбі-
ваецца на колькасці і якасці ураджаю.

Цяпер вывучаны сотні хвароб культурных
расылін. Шмат з гэтых хвароб сустракаецца
на Беларусі. Тут мы застановімся толькі на
тых з іх, якія павінны быць зынішчаны ў
першую чаргу, калі мы ставім задачу пад-
высіць ураджай.

Хваробы паліяных культур.

Галаўня хлябоў. Галаўня стаіць на
першым месцы сярод хвароб збожжавых
расылін. Па досьледах і нагляданьнях пра-
ведзеных намі (катэдра мікробіолёгіі і фіта-

паташтагі і аддэл фітапаталёгі Горацкай дасьледчай станцыі) у Горацкім раёне ў 1927 і 1928-м годзе галаўня часта зьнішчае 10-20% пшаніцы, ячменю 8-10% і аўса да 20%. А між тым у нас ёсьць зусім здавальняючыя матар'яльныя сродкі для барацьбы з галаўнёй: пратручваньнем насенія можна амаль што на 100% зьнішчыць галаўню і тым самым значна падвысіць ураджай. Найбольш танны спосаб пратручвання, гэта — растворам фармаліну. Фармалін можна (бяз грошай) атрымаць у раённага агранома.

Для прамывання фармалін разбаўляюць порціяй вады ў 300 раз большай як фармаліну, гэта значыцца, — бяруць 1 шклянку фармаліну на 5 вядзёў вады (вядро = 12 кгр. вады). Аднэй шклянкай можна прамыць 800 кгр. (50 пуд.) насенія. Прамыўку робяць так: рассыпаюць зерня кучаю і паліваюць яго з лейкі, альбо праз венік растворам фармаліну. Адначасова перамешваюць зерня лапатай. Пасьля пакрываюць кучу мяшком, памочаным у растворы, і пакідаюць так гадзіны на 2-3. Далей, насеніне рассыпаюць тонкім слоем і сушаць абавязкова ў цяні, на ветры. Пасьля прасушкі трэба заразжа сеяць. Вось чаму пратручванье насенія робяць перад самаю сяўбой. Калі нельга зараз-жа высываць, то трэба насеніне прамыць вадой і высушыць.

Іржа. Такіх хароб многа: амаль што ў кожнай расьліны ёсьць свая іржа. Іржа нападае на ўсе збожжавыя расьліны і часьцей за ўсё псуе съязблу і паверхню ліста. Іржа зъяўляецца ў выглядзе палосак, якія з пачатку іржава-бурага колеру, а пасля—чарнеюць. Пры моцным разъвіцу хвароба прыносіць гаспадарцы вялікія страты. Зусім збавіцца ад іржы нельга, але паменшыць шкоду ад яе можна. Тут трэба наступнае:

1) завадзіць сарты больш устойлівия супроць іржы.

2) вясною, як мага раней, сеяць яравыя культуры, тады на іх іржы будзе менш.

3) зьнішчаць расьліны, якія дапамагаюць разъвіцу іржы, як, напрыклад, барбарыс, крушыну.

4) не пакідаць меж на палёх.

5) заворваць іржышча увосень раней, каб зьнішчыць падаліцу (расьліны, што вырасьлі ад абсыпанага зерня), якая раней захварэе іржой і передасць хваробу зімовым культурам.

Ражкі. Заместа зярнят у збожжы, пераважна ў жыце, разъвіваюцца доўгенькія, сагнутыя ражкі, якія зьверху цёмна-фіалкавага колеру, а з сярэдзіны—белыя. Ражкі вельмі атрутны; ад іх часта хвареюць людзі і жывёла. Самай простай мерай барацьбы будзе збор ражкоў рукамі, пакуль яны яшчэ не

апалі. Апрача гэтага, калі ражкоў многа, зерня можна абчышаць у саляным растворы. На гэта бяруць 5 кгр. солі і распушчаюць яе ў 15 літрах вады; затым у рашотнай пасудзіне апушчаюць зерня, ражкі пры гэтым усплываюць наверх і іх зьбіраюць. Зерня прамываюць вадой і прасушваюць, а ражкі можна прадаць у аптэку.

Бульбяная цывіль. Часта яе завуць праста—бульбяная хвароба. Пачынаецца з таго, што ў жніўні месяцы на лісьцях бульбы зьяўляюцца цёмна-бурыя, круглаватыя плямы. Хвароба вельмі заразлівая, бо ў вільготнае надвор'е плямы гэтыя хутка павялічваюцца і ўсё бацьвіньне праз некалькі дзён робіцца чорным. Пабітае бацьвіньне дае значна паменшаны ўраджай. Апрача бацьвіньня, грыбок паражает і бульбіны асабліва ў часе іх зімовага ляжаньня. На бульбінах пры гэтым зьяўляюцца бурыя, уціснутыя ў сярэдзіну плямы. Страты ад грыбка ў кожнай гаспадарцы вялікія. Барацьбу з ім неабходна весьці кожнаму гаспадару. Рабіць трэба наступнае:

1. Не садзіць бульбы некалькі гадоў на адным месцы без чаргаваньня з другімі раслінамі.
2. Садзіць трэба толькі цэлую бульбу і здаровую.
3. Памяшканье для захоўваньня бульбы

павінна быць чыстае і сухое, і пажадана, каб яно было выбелена вапнай (бяруць 1 кгр. на 10 літр. вады); бульбу перад засыпкай у пограб неабходна прасушваць.

4. Падбіраць і разводзіць сарты устойлівия супроць хваробы. Паводле нагляданняў ва ўмовах Горацкага раёну найбольш устойлівым сартом бульбы зъяўляецца— Вольтман.

5. Досьледы Горацкай дасьледчай станцыі паказалі, што можна абпырскваць бардоскай вадкасцю бацьвінне бульбы, якое мае нахіл да паражэнья грыбком. Вынікі ад абпырскванья атрымоўваюцца даволі здавальняючыя. Так, абпырскваючы сорт Раньні-Ружовы дасьледчай станцыяй атрымана прыбаўка ураджаю ў 50%. Каб прыгатаваць бардоскую вадкасць бяруць: сіняга каменю 1 кіляграм на 50 літр. вады і 1 кілягр. нягашанай вапны на 50 літр. вады і ўсё гэта зъмешваецца. Гэткай колькасцю раствору (100 літр.) можна абпырскаць $\frac{1}{8}$ гектара.

Хваробы садовых і гародных раслін.

Парша яблык і груш. Хвароба вызначаецца тым, што на яблыках і грушах зъяўляюцца чорна-бурыя плямы. У гэтым (1928) годзе, амаль што ніводнага плода нельга было знайсьці бяз плям. Са-

доўнікі кажуць, што плады захапіла „раса“, або „туман“. Але гэта не раса і не туман, а толькі шкода ад грыбкоў. Такія плады бываюць невялічкія, дзякуючы чаму і ўраджай саду значна памяншаецца. Апрача гэтага плады, хворыя паршай, вельмі гніюць пры ляжаныні і доўга не захоўваюцца. Меры барацьбы такія:

1. Увесеньне неабходна сабраць усё апалае лісцё і плады.

2. Рана вясной, да цвіцення і пасъля яго неабходна абпрыскваць 1% бародской вадкасцю, якую падрыхтоўваюць таксама, як і для бульбы.

Кармашкі. Хвароба ў садох часцей нападае на сълівы, у часе іх цвіцення. У выніку вырастоюць так званыя „дутыя“ сълівы якія ня ідуць на харч. Каб зьнішчыць грыбок, трэба хворыя сълівы прыбіраць з саду, а часткі галін, на якіх яны былі, адразаць.

Капусная кіла. На яе хваёрэюць карані капусты, на якіх утвараюцца вялікія гулі, нарасты. Для барацьбы з кілой неабходна садзіць толькі здаровую расаду, нішчыць хворыя расыліны, не пакідаць на зіму на гародзе качарыжак, не садзіць капусту на месцы, дзе была кіла раней як 4-ы гады гле-бу пад расаду і гарод вапнаваць.

Як гаспадаром, у якіх ёсьць балоты, павялічыць і палепшыць сваю ральлю

Вядома, што балоты бываюць розныя. Ёсьць балоты надрэчныя, якія ўсьцяж пакрыты асакою—гэта, так званыя, травяныя балоты, або лугавыя.

Апрача таго ёсьць балоты, якія пакрыты мохам, журавінамі, пушытай, падбелам, са-сонкай і інш. расьлінамі—гэта, так званыя, махавыя балоты.

І адно і другое балота можна скарыстаць, але толькі з рознымі мэтамі.

Лугавыя балоты без асушкі мала даюць карысьці для гаспадаркі: травы на такіх балотах расьце мала і дрэннай якасьці. Кожнаму вядома якое сена з асакі.

Між тым, гэтакія балоты можна зрабіць гожымі землямі. Для гэтага трэба толькі іх асушыць і будзе добры луг, або добрая ральля.

Як-жа асушыць балота? Перш чым рас-параць асушку, трэба раней знайсьці месца, куды можна было-б спусьціць ваду.

Гэткім месцам можа быць рэчка, возера, канава, роў і г. д. Вельмі часта рэчкі бываюць самі забалочанымі і заросшымі траўой, а вада ў гэтакіх рэчках стаіць роўна з берагамі. Раней чым спушчаць ваду з балота ў гэткую рэчку, трэба яе паглыбіць, пачысьціць, выпрастаць зывіліны. У некоторых жа выпадках мо' трэба будзе зьнішчыць млын каб пазбавіцца падтопу.

Калі ёсьць добрае месца для спуску вады, можна пачаць самую асушку, гэта зна-
чиць капаць канавы.

Канавы лепш праводзіць упоперак схілу балота. Пры гэтым яны будуць лепш пера-
хопліваць ваду, якая съякае з прыгоркаў, а таксама і тую ваду, якая выходзіць з зямлі (грунтовую ваду).

Калі балота невялікае, вузкае, то даволі пракапаць адну канаву на сярэдзіне балота, па самым нізкім месцы і балота стане сухім.

Калі балота вялікае — трэба капаць цэлую сетку канаву. У гэтым выпадку спачатку ка-
паюць адну галоўную канаву, так званую, магістральную канаву, а потым у яе ўпу-
шчаюць бакавыя канавы. Адлегласці паміж бакавымі канавамі знаходзяцца ў залежнасці ад таго, пад што абсушваецца балота. На-
прыклад, калі жадаюць утварыць з балота сенажаць, якую можна было-б скародзіць

і потым падсяваць травы, то адлегласці паміж канавамі ў гэтым выпадку бяруцца 300 м. (150 сажняў).

Калі жадаюць паслья асушкі араць балота, высяваць на ім травы, уносіць угнаені, то тады адлегласці паміж канавамі можна ўзяць каля 50 мэтр. (25 саж.). Далей, калі жадаюць утварыць на балоце ральлю, або гарод, або сад, то тады трэба адлегласці паміж канавамі браць яшчэ меншыя — каля 30 мэтр. (15 саж.). Канавы трэба капаць шырынёй наверсе лепш за ўсё 1,1 мт.— 1,3 мэтр. (каля $1\frac{3}{4}$ арш); шырыня канавы па дне можа быць 0,3 - 0,4 мэтр. (каля $\frac{1}{2}$ арш.). Калі-ж канавы капаюцца ў торфе, іх капаюць шырынёй наверсе каля 1,5 мэтр. (каля $2\frac{1}{2}$ арш.), а калі канава праходзіць у гліне, або ў пяску, то яе трэба наверсе рабіць яшчэ шырэйшай з tym, каб канава хутка не абвалілася.

Невялічкія балоты сяляне могуць самі асушаць, кожны асобна. Калі-ж балота вялікае, то лепш арганізавацца ў мэліярацыінае таварыства і асушку праводзіць пад кірауніцтвам спэцыялістых, якія знаходзяцца ў кожнай акрузе. Апошняе tym больш выгадна, што мэліярацыінаму таварыству на асушку балот дзяржава дае ў пазыку грошы.

На асушаныя балоты трэба час ад часу ўносіць угнаеніне. Лепш уносіць мінераль-

ныя угнаенъні. Пры ўнясеньні угнаенъня балота дае вельмі вялікія ўраджаі—больш 300 пудоў добра гена з дзесяціны.

Да гэтага часу гутарка была аб лугавых балотах, якія добра асушаецца і робяцца ўраджайнымі пасыль асушкі.

Другі-ж тып балота—махавыя балоты, наадварт, дрэнна асушаецца і значна менш ураджайны. Таму торф гэткіх балот лепш скарыстаць на апал і на падсыціл жывёле.

На падсыціл скаціне лепш скарыстоўваць верхні насыціл махавых балот. Торф у гэтым насыціле пульхны, нязгнілы і добра ўбірае ў сябе ваду. Адэін хунт такога торфу ўбірае 4 хунт. вады.

Здабываць тарфяны падсыціл можна прости рукамі, тым способам, як гэта звычайна робяць сяляне пры загатоўцы моху на пракладку і канапатку будынкаў.

Але ёсьць яшчэ лепшы спосаб здабыванья махавога падсыцілу. Імшарнае балота асушаюць адчыненымі канавамі, верхні насыціл балота разграбаюць зялезнімі граблямі, або матыкамі і потым, пасыль прасушкі, гэты торф зграбаюць і звозяць у хлеў.

Калі плошча балота невялікая і трэба з яе атрымаць шмат торфу, то лепш яго не зграбаць з паверхні, а вырэзваць рыдлёўкай пліткі торфу, якія тут-же на балоце сохнутъ, а потым звозяцца пад павець. Перш, чым

класъці пліткі для падсьцілу, іх трэба пакрышыць і скарыстоўваць толькі ў сухім выглядзе. Пад ногі жывёле трэба пасыпаць торфу слоем у 3-4 вяршкі. Калі гэткі подсьціл ужываецца першы раз, то трэба торф зьверху прысыцілаць тонкім слоем саломы, каб паступова прывучыць жывёлу да новага подсьцілу.

Як толькі верхні насыціл подсьцілу ўтоп чацца, трэба насыпаць ювы слой торфу.

Тарфяны подсьціл лічыцца лепшым чым салома: ён мякчэй саломы і многа ўбірае вады, а таксама карысных для ральлі і шкодных для жывёл-газаў. Гной ад тарфянога нога подсьцілу бывае добраі якасці: ён больш аднастайны і драбней саламянага; добра заворваецца і ўраджай ад тарфянога гною бывае лепшы.

Апрача таго гной з тарфянога подсьцілу, як паказалі досьледы, мае лепшы уплыў і на далейшы ўраджай.

Асыстэнт Х. Пісаркоў.

Як палепшыць кармленьне жывёлы у Б.С.С.Р.

У сельскай гаспадарцы ўсе важнейшыя галіны цесна звязаны адна з другою: так, пры трохпалёўцы, пры адсутнасці засеву траў на ральлі, гаспадар ня можа атрымаць даволі кармоў для свае жывёлы. Пры недахопе-ж кармоў нельга трymаць высокапрадукцыйную жывёлу, ды і дрэннай жывёлы нельга трymаць многа. Пры малым-жа ліку дрэннай жывёлы, селянін ня можа мець удасталь гною для ўгнаення палёў, а гэта ў сваю чаргу зъяўляецца прычынаю дрэннага ўраджаю. Такім чынам у гаспадарцы ўсё чапляеца адно за другое, зъяўляючыся адначасова і прычынай і вынікам. Загэтым, пры жаданьні ўзьняць прыбытак гаспадаркі, неабходна думачь аб усім. Каб узьняць прыбытковасць ральніцтва, трэба ўвесці засеву траў у полі (канюшына, віка) і асыпныя культуры (бульбу, кармавы бурак, турнэпс). Гэтыя культуры даюць гаспадарцы вялікую колькасць спажыўнога кофму, на падставе

якога падвышаецца прадукцыйнасць жывёлы, а тым самым і карыснасць жывёлагадоўлі. Загэтым кармавое пытанье зъяўляеца ў сучаснасці адным з важнейшых пытаньняў у справе ўзыняцца прыбыткаў сельскае гаспадаркі БССР.

Што-ж патрэбна для паляпшэння становішча з кармамі ў БССР?

Папершае, неабходна наступнае: 1) упрадкаванье ў скарыстанні натуральных пашаў, якія ёсьць, паляпшэнне іх і ўвядзенне ў штодзённасць штучнае пашы; 2) увядзенне засеву траў у полі (канюшына, цімафейка, віка, і асыпных культур (кармавы бурак, турнэпсы інш. і 3) увядзенне сіласавання для загатоўкі на зіму квашанага корму з бурачнага бацьвіння, канюшыннае атавы і г. д.

Аб кожным з гэтых мерапрыемстваў мы тут каротка і расскажам.

Ва ўсіх краінах у справе харчавання жывёлы вялізарную ролю адыгрывае паша Гэта зразумела,—бо кармленне жывёлы на пашы зъяўляеца найбольш танным. Апрача таго, пры грамадзкім выпасе жывёлы, яно (кармленне на пашы) патрабуе ад гаспадара найменшай колькасці працы. На пашы жывёла атрымлівае ня толькі лёгка траўны і багаты бялком корм, але і вельмі неабходны для яе здароўя мацыён, г. зн. здаваль-

няючы рух на съвежым паветры і пры со-
нечным съятле Нажаль, наша паша, пад
якую звычайна адводзяцца зусім нявартыя,
кінутыя землі (равы, балоты, дробны хмызь-
няк і г. д.) — нязвычайна бедная, а галоўнае—
яе мала. Але і тая паша, якая ёсьць, неда-
статкова скарыстоўваецца сялянамі і вельмі
неправільна, чаму яна прыносіць карысць
меней, чым магла-б прыносіць; і, што горш
за ўсё, якасьць яе год ад году пагаршаецца.

З-за того, што асабліва войстра недахон
кармоў адчуваеца на прадвесні, сяляне
імкнуцца выганяць жывёлу на пашу як мага-
раней. Выганяюць тады, калі глеба яшчэ не
прасохла, а ад гэтага на пашы утвараюцца
грузакі, купіны і вельмі многа каштоўных
яшчэ неўзмацнелых расьлін вырываеца
жывёлаю з коранем, а яшчэ больш расьлін
затончваеца. Дзякуючы гэтаму, ранняя
пасыба моцна псуе пашу, а гэта тым больш
некарысна, таму што жывёла ў раннюю
вясну амаль нічога спажыўнога не знахо-
дзіць на пашы, і псанаванье апошній, зна-
чыць, нічым не апраўдваеца.

Вельмі неразумна скарыстоўваеца паша
і на працягу лета. Так, звычайна жывёле
адразу даюць волю па ўсіх абшарах пашы;
яна, шукаючы найбольш спажыўных і смач-
ных расьлін, разыходзіцца па ўсёй плошчы
пашы і больш вытоптвае яе, чым наядা-

еца. Апрача таго, паёшы спачатку най-
больш мяккія і смачныя расьліны, жы-
вёла затым неахвотна ўжо есьць тыя рась-
ліны, якія засталіся, і зъяўляюцца меней
смачнымі, хаця ўсё-ж каштоўнымі. Дзякуючы
гэтаму, і без таго бедныя пашы скарыстоў-
ваюцца няпоўнасцю.

Але пашы ня толькі дрэнна скарыстоў-
ваюцца, яны яшчэ і псуюцца жывёлаю. Спра-
ва ў тым, што калі за пашаю не даглядаць,
то ад пасьбы жывёлы яна сама сабою год
ад году пагоршваецца: як мы ўжо казалі,
жывёла ахватней і раней за ўсё зъядае
травы найбольш смачныя і спажыўныя, да
апошніх адносяцца бабовыя: дзікая каню-
шына, віка і травяністыя: цімафейка, ліса-
хвост ды інш., гэтых травы не пасьпяваюць
абсеяцца, чаму і колькасць іх год ад году
зъмяншаецца, травы-ж меней смачныя, а
асабліва зусім нястраўнае зельле, якое
мае калючкі, едкі сок ці горкі смак (чарта-
палох, сьвірэпка, казяльцы ды інш.)—пакіда-
юцца жывёлаю, яны вольна разрастаюцца
на пашы і рассываюць да восені па ёй сваё
насеньне, чаму іх лік усё болей і болей па-
вялічваецца, а паша тым самым погор-
шваецца.

Змагацца з гэтым магчыма толькі праз
увядзенне правільнай пасьбы жывёлы і пра-
вільнага дагляду за пашаю. Правільная пась-

бу трэба лічыць тады, калі ня ўся плошча паши адразу аддаецца жывёле, а паша падзялляеца на некалькі невялікіх кавалкаў больш част. 4 або 6. Спачатку ўся жывёла пускаецца толькі на адзін кавалак, дзе яна і пасьвіцца Гэта прымушае жывёлу зъядаць усе страўныя расьліны, а ня толькі найбольш мяkkія і смачныя. Калі першы вучастак будзе цалком страўлены, жывёлу пераводзяць на другі і г. д. па чарзе.

Лік кавалкаў, на якія разьбіваецца паша, вызначаецца з такім разьлікам, каб трава на першым страўленым кавалку пасьпела падрасьці да таго часу, калі будзе страўлены апошні кавалак. У Нямеччыне на кожным кавалку жывёла пасьвіцца ад 8 ад 12 дзён. Пры такім парадку пасьбы жывёла ня толькі болей эканомна скарыстоўвае пашу, але і ўвесь час зъядае болей маладыя расьліны, а, значыць, і болей смачныя. Зразумела, што такі парадак можа ўжывацца толькі ў тых паселішчах, дзе плошча пад пашай ня надта малая.

Але і пры правільным спосабе пасьбы жывёла будзе пакідаць на паши калючыя, едкія і шкодныя расьліны, якія, калі іх пакінуць, будуць асявачца і засымечваць пашу. Для таго, каб пазбавіцца ад іх, трэба, пасъля пераводу жывёлы з данага кавалку,—выкаісць пакінутыя жывёлай расьліны і трэба

роўнамерна раскідаць настоеная ёю кучы гною, разраўняць кратовыя кучы зямлі і г. д. Асабліва карысна бывае паскародзіць вучастак палявою бараною. Пры такім доглядзе паша ня будзе пагоршвацца.

Пашы балоцістыя, купінныя і пакрытыя дробным хмызьняком патрабуюць больш گрунтоўнай працы. На іх у напрамку схілу неабходна пракапаць канавы для стоку лішній вады, затым трэба скапаць купіны і выкарчаваць хмызьняк. Пры грамадзкай арганізацыі такіх прац, асабліва, калі яны будуць выкананы пад кірауніцтвам агранома-мэліяратара,—карысьць ад іх будзе вялікая і на многа год.

Аднак, як-бы старанна сяляне не глядзелі за пашаю, як-бы ні пашыралі яны яе праз асушэнье балот, карчаванье хмызьнякоў і г. д.,—усё-ж' у БССР зямлі для пашы мала. Вось чаму, каб забясьпечыць жывёлу выпасам—неабходна перайсьці да арганізацыі штучных, г. зн. сеяных пашаў. Для гэтага можна палепшиць натуральную пашу шляхам падсеvu на ёй розных травяных сумясей з шматгадовых траў, якія хутка адрастаюць і добра вытрымліваюць вытоптанье. Да гэткіх траў належаць: касцёр, жытнік, паўзуная канюшына і г. д.

У выпадку арганізацыі зусім штучных папасаў, для Беларусі могуць падайсьці тыя

сумесі, якія далі добрыя вынікі ў Яраслаўскай губ. Там для раннягага веснавога выпасу жывёлы з посьпехам ужываюць Іванаўскае жыта, якое высяваецца з вёсені; для пэрыяду чэрвень-ліпень раяць віка-аўсянью сумесь (для яе, аднак, трэба ўстанавіць у нас час засеву); для пасыбы увосені—у верасьні і ў кастрычніку мес., можна таксама карыстацца жытам і лепш у сумесі з пунсоваю канюшынай. Зразумела, пры выбары сумесі для штучнай пашы неабходна парайцца з агрономам, таму што ні на якія гатовыя рацэпты ў гэтай справе спадзявацца нельга.

На штучных пашах, як даволі дарагіх, бывае ўжо некарысна пасьвіць жывёлу звычайным парадкам: расьліннасць на іх бывае занадта густой і жывёла вельмі яе затоптвае. Загэтым сеянныя папасы лепш скарыстаць пасьбою жывёлы на прывязі. Робіцца гэта даволі проста: кожная карова прывязваецца да асобнага коліка, які ўбіваецца ў зямлю і мае на верхнім канцы баньку, да якой прывязваецца вяроўка даўжынёю ў $1\frac{1}{2}$ -2 саж. Карова прывязваецца на вяроўку асобнай аброцыю, на бакох гэтай аброцы два невялікія драўляныя пласткі, праз якія праходзіць вяроўка; пры нацягванні вяроўкі пласткі съціскаюць шчокі каровы, дзякуючы чаму карова і ня робіць спроб вырываць

клоак і пасьвіцца толькі ў тых межах, якія дапушчае даўжыня вяроўкі.

Каровы на пашы разъмяшчаюцца так, каб яны не заміналі адна другой. Калі на адведзеным жывёле прасторы трава будзе зьедзена, то калок пераносіцца на новае месца, якое выбіраецца на мяжы страўленага вучастку. Сяляне, якія захочуць папробаваць пасьвіць кароў на прывязі, могуць зьвярнуцца да мясцовага агранома, які ахвотна растлумачыць ім усе падрабязнасці гэтага спосабу пасьбы, пакажа як зрабіць аброць, каб яна не перашкадала есьці і г. д. Досьлед пасьбы кароў на прывязі на штучных выпасах быў зроблен летам 1926 году пры Сельска-Гаспадарчай Акадэміі ў Горках і даў добрыя вынікі. Знойдзена, што на 1 гектары канюшыны на працягу 2-х месяцаў можна было трymаць 7 кароў, а на 1 гектары цімафейкі — 8 кароў. Яшчэ лепшыя вынікі атрымаліся ў tym выпадку, калі высявалася не адна якая-небудзь трава, а сумесь (напр. канюшыны і цімафейкі).

Пры малазямелі ў БССР, сялянам рана ці позна прыдзецца перайсьці да штучных выпасаў і да пасьбы кароў на злыгачы, боў Даніі і ў Амэрыцы гэтым спосабам даўно ўжо карыстаюцца і з вялікім посьпехам.

Правільнай арганізацыяй і скарыстаньнем пасьбы можна забясьпечыць жывёлу

кормам на працягу летняга пэрыяду. Але гэта толькі палова справы. У нашую доўгую зіму вялізарнае значэнне мае правільная арганізацыя зімовага харчаванья жывёлы. А гэта наўрад ці магчыма без увядзенія засеву траў і асыпных культур. З сеяных траў найбольшае значэнне мае канюшына, хаця ва многіх мясцох ня меншым посьпехам карыстаецца і віка з аўсом, сэрадэля ды іншыя травы. Мы тут ня можам гаварыць аб tym, якую траву дзе лепш сеяць і ў якой колькасці,—за вырашэннем гэтых пытанняў сяляне павінны звяртацца да мясцовых аграномаў.

Толькі аграном, які добра ведае мясцовые умовы, зможа на гэта правільна адказаць, бо выбар расьліны вызначаецца характарам глебы, умовамі клімату ды інш. (Канюшына ня любіць, напрыклад, чыста пяшчаных а таксама балоцістых глеб, віка дрэнна ўдаецца на сухіх глебах і г. д.). Аграном растлумачыць таксама сялянам як трэба падрыхтоўваць глебу для сяўбы, напр., калі глеба занадта засмечана пустазельлем, то варта заняць яе паперад якою-небудзь асыпной культуры (бульба) ці пасеяць грэчку. Аграном-жа раскажа і важнейшыя правілы культуры канюшыны: ён растлумачыць чаму нельга сеяць ізноў канюшыну на адным і tym-же месцы раней 4-5 гадоў, чаму

нельга касіць канюшыну на зіму занадта позна (калі яна зусім не пасъпее адрасьці, дык вымерзыне), а таксама чаму нельга пакідаць канюшыну на зіму занадта высокай (выправаньне пад сънегам) і г. д.

Каб атрымаць добрае канюшыннае сена, вельмі важна бывае правільна выбраць час касьбы канюшыны. Вельмі часта даводзіцца чуць, што канюшыну трэба касіць, калі большая частка кветкавых галовак яе пабурэе. Але гэта зусім няправільна. Досьледы, якія былі па스타ўлены для вырашэння гэтага пытаньня ў Валагодзкай губ., паказалі, што карысьней за ўсё канюшыну касіць у першую палову яе цвіцення, г. зн., калі палова яе кветкавых галовак раскрыецца і поле зробіцца шэра-чырвоным. Праўда, сена пры гэтым атрымліваецца некалькі менш, але яно намнога спажыўней і наогул бывае вышэй якасна.

Прыбіраньне канюшыны, таксама як і другіх матыльковых, цяжкое затым, што пры ім абломваюцца найбольш далікатныя і спажыўныя часткі: кветкавыя галоўкі і лісточки. Сена атрымліваецца значна лепшай якасьці, калі сушка травы робіцца на так званых козлах. Гэты способ шырока ўжываецца ў Прыбалтыцкіх рэспубліках, дзе клімат столь-кі-ж вільготны, як і ў БССР. Козлы робяцца рознымі способамі. Часамі іх робяць з па-

асобных калоў, на якія набіты невялікія жэрдачкі. Пры гэтым трох такіх калы ставяцца ў выглядзе трыножак; часам-жа калы зьбіваюцца папярочнымі жэрдкамі па некалькі штук і два разы такіх калоў складаюцца ў выглядзе двусхільнай страхі.

І ўтым і ў другім выпадку зълёгку правяленая зялёная трава навешваецца на перакладзіны жэрдак і пакідаецца так да поўнага высушвання, часам нават да 2-х тыдняў (у залежнасці ад надвор'я).

У БССР, дзе клімат вільготны і часам моцна перашкаджае прыбіранню канюшыны гэты спосаб павінен, здавалася-б, знайсьці шырокое ўжыванье, тым больш, што у многіх мясцох БССР няма недахопу і ў лесе, які патрэбен на козлы. Калі гэты спосаб сушкі канюшыны тут ня ўжываецца, то гэта тлумачыцца, па нашай думцы, выключна тым, што ён тутэйшаму сялянству невядомы, загэтым якраз мы на ім так падрабязна і спыніліся. Мы вельмі раім сялянам пасправаваць гэты спосаб.

Увядзенне засеву траў важна ня толькі затым, што з яго дапамогаю мы можам павялічыць кармавы запас, які неабходны для нашай жывёлагадоўлі, яно важна і затым яшчэ, што бабовыя расьліны ўзбагачваюць нашы глебы азотам, гэта значыць матэрыяй, якая вельмі моцна падвышае ўраджайнасць

глеб. Апрача таго, ад засеву траў паляпша-
ецца структура глеб, дзякуючы чаму ўраджаі
збожжа заўсёды падвышаюцца, калі гэтае
збожжа ідзе пасъля канюшыны.

Вельмі важнае значэнне—і для павялі-
чэння кармовага запасу і для ўздыму ўрад-
жайнасці глеб—адыгрываюць і асыпныя
культуры (кармавы бурак, турнэпс, бручка
ды інш.). Значэнне асыпных культур вызна-
 чаецца, галоўным чынам, тым, што з іх да-
памогаю гаспадар з аднае і тае-ж плошчы
можа атрымаць у $1\frac{1}{2}$ ці ў 2 разы болей
спажыўных матэрый, у параўнанні з травамі
або збожжавымі культурамі. Пры чым гэтыя
спажыўныя матэрыі абыходзяцца яму ў
асыпных наогул больш танна, чым у іншых
кармох. Кораньплоды даюць корм вельмі вы-
сокай якасці і, калі яны даюцца не праз
меру, добра упłyваюць на здароўе жы-
вёлы і спрыяюць раздойванню кароў.

Асаблівасцю асыпных культур з'яўля-
ецца тое, што яны патрабуюць на сябе вя-
лікай колькасці працы. Лічыцца, што на
дзесяціну асыпных культур трэба затраціць
удвойчы бо́льшую колькасць працоўных
дзён, чым на дзесяціну збожжавых. Там, дзе
працоўных рук мала, гэта можа служыць пе-
рашкодай да распаўсюджвання кораньпло-
даў. Але ў БССР ёсьць пералюдненасць,
г. зн. ёсьць лішак вольных рук у сельскага

насельніцтва. Дзякуючы гэтаму, культура кораньплодаў дае разам з тым магчымасць з вялікаю карысцю для насельніцтва заніць гэтыя вольныя працоўныя рукі, а тым самым павялічыць с.-г. прадукцыю. Загэтым на культуру бульбы і кораньплодаў у БССР трэба звярнуць самую сур'ёзную ўвагу.

Мы, аднак, ня можам спыняцца на відах і сартох расьлін, якія найбольш падыходзяць для БССР. Ня можам' таксама спыняцца і на способах іх культуры, таму што іх апісанню прысьвежаны ранейшыя артыкулы, а ўсе няяснасці, якія і там могуць спаткацца, будуць растлумачаны мясцовымі аграномамі.

Мы жадалі-б толькі звярнуць увагу гаспадароў на тое, што ў брашурах і артыкулах аддаецца не заўсёды здавальняючая ўвага способам захоўвання бульбы і кораньплодаў. Між тым па прычыне багацця апошніх вадою і сырасцю клімату БССР на гэты бок справы трэба звярнуць сур'ёзную ўвагу.

Важнейшыя правілы для захоўвання кораньплодаў складаюцца з наступнага: 1) пра запас хаваюцца толькі карані зусім здаровыя; для захоўвання ня варты карані, якія папаваны гнільлю, цвільлю або марозам; 2) для захоўвання ідуць карані зусім ачышчаныя ад зямлі, добра абсохлыя і з абрэзаным бацьвіньнем; 3) пры складанні ў па-

мяшканье ня варта зъмешваць карані, розныя па сваёй велічыні; лепш іх адсартаваць і скласьці так, каб найбольш буйныя, а значыць і найбольш багатыя вадою, разъмяшчаліся наверсе ды ішлі на корм жывёле ў першую чаргу, бо такія карані горш захоўваюцца; 4) захоўваць карані можна ці ў склепах, дзе яны рассыпаюцца ня вельмі то ўстым слоем на падлозе, або ў ямках, глыбінёю ня болей 0,8 мэтра, або ў наземных вялікіх кучах, так званых „капцох“. І наземная частка, якая падымаецца над ямой, і „капцы“ спачатку пакрываюцца па магчымасьці шчытна якім-небудзь сухім матар'ялам, які дрэнна прапушчае цяпло (салома, чарот), а потым яшчэ прысыпаюцца слоем зямлі. Таўшчыня слою саломы да 50 см., а слой зямлі кладзецца ў залежнасці ад сілы маразоў у данай мясцовасці. Спад гэтай земляной накрыўкі павінен быць як магакруты і гладкі, каб вада не затрымлівалася і не зацякала ў сярэдзіну кучы.

Па пажыўнасці $4^{1/2}$ хунт. кармавога бурака раўняюцца 1 хунту лугавога сена. Малочнай карове на дзень можна даць да 40 х. буракоў, а кармавое морквы да 50 х. Сьвіньням буракоў пераважна ў ваараным выглядзе даюць да 6 хунтаў на 100 х. жывое вагі. Сярэдні ўраджай буракоў да 200 пудоў з дзесяціны. Ва ўмовах БССР кораньплоды

ўдаюцца добра і на культуру іх нашаму селяніну трэба зьвярнуць належную ўвагу.

Для зімовага кармлення жывёлы, апрача засеву траў і культуры корань і бульбінаплодадаў, вялізарнае значэнне мае сіласаванье, або заквашванье кармоў. Гэты спосаб загатоўкі кармоў быў вядомы яшчэ ў глыбокай старасьветчыне. Але да нядаўняга часу ён ня быў добра вывучан і затым спосабы сіласаванья, якія ўжываліся, былі вельмі недасканалымі, што зъяўлялася прычынаю вялікай страты спажыўных матэрый корму, а часам і моцнага пагоршванья яго смаку. У цяперашні час, дзякуючы працы шэрагу вучоных знайдзен правільны спосаб сіласаванья, які дае магчымасць заквашваць корм з вельмі малою стратаю спажыўных матэрый, а смакавыя-ж якасці пры гэтым для многіх, кармоў нават паляпшаюцца. Заквашваць раяць усе кармы, багатыя вадою: бурачнае і бульбянае бацьвінне, канюшынную атаву, сакавітыя съязблы кукурузы ці сланечніка, бурачны жом, бульбяную мязгу і г. д. г. д., адным словам, заквашваць трэба ўсе кармы, якія па прычыне іх вадзяністасці, цяжка высушиць, асабліва ў даждлівае надвор'е.

Для таго, каб сілос удаўся — неабходна трymацца наступнага:

1. Неабходна паперш за ўсё яма, дно і съценкі якое павінны быць вельмі гладкімі

і зробленымі з вельмі шчытнага, зусім непранікальна глина для вады матар'ялу. Лепшым матар'ялам для дна і съценак ямы зьяўляецца бетон, але ён каштуе дорага, і ў нашых умовах яго лепш за ўсё замяніць цэглою або нават дрэвам. Форма ямы—лепш за ўсё круглая, зусім простападная берагі яе, каб адхіліць зацяканье вады, павінны некалькі ўзвышацца над зямлёю. Калі краі ямы абніцуўваюцца дрэвам, дык дошкі (брускі) ставяцца простападна, так як у бочцы. Найбольш зручная глыбіня ямы 2—5 мэтраў і шырыня да 4 мэтраў.

2. Корм, які ідзе на сілос, павінен быць па магчымасці съвежы, не загнілы і не заціслы. Зялёная маса таксама павінна быць съвежая, прасушваць яе ня трэба. Корм здрабняецца; зялёная маса і бульбіна рэжуецца і вельмі шчытна, хутка і роўнамерна ўтоптваюцца ў яме.

Апошняя напаўняецца кормам ня роўна з зямлёю, а некалькі вышэй, бо корм з працягам часу, пад уплывам уласнага цяжару, будзе асядаць. Напоўнены сілос трэба прыкрыць так, каб у сярэдзіну яго не заходзілі ні паветра, ні вада, Для гэтага лепш за ўсё ўжываць спачатку слой саломы, а потым тлуштай гліны, пакладваючы яе слоем у 30-40 см. таўшчыні. У выпадку, калі доўга будзе стаяць сухая пагода, гэтую гліну неабходна

змачваць, бо, патрэскаўшыся, яна будзе пра-
пушчаць паветра.

Сіласаванье лепей удаецца, калі для яго ўжываюць кармы цукраватыя або багатыя крухмалам, (съцяблы кукурузы) і крыху горш, калі для яго ўжываюцца кармы багатыя бялком (зялёная канюшна, люцэрна). Калі сілос удаўся, то корм захоўвае сваю амаль нату-
ральную афарбоўку і мае даволі прыемны, кіславаты пах, які нагадвае пах мочаных яблык.

Малочнай карове бяз шкоды для яе можна даваць да 40-45 х. сіласу ў дзень, сьвіньням да 8-10 хунтаў. Пры гэтым трэба толькі наглядаць, каб сілас не даваўся надта халодным (замёрзлым). Калі гэтыя нормы перавесьці ў аб'ёмныя меры і вылічыць патрэбную колькасць на ўвесь зімовы пэрыяд, дык атрымаем, што для аднай каровы трэба каля 5 куб. мэтраў гатовага сіласу. Кіруючыся гэтай нормай, сяляне і павінны разьлічваць аб'ём сіласных ям і колькасць неабходнай для сіласу зялёной масы.

Для закладкі сілосу трэба выбраць сухое і ўзвышанае месца з глыбока ляжачымі грунтовымі водамі.—Гэта месца, аднак, павінна быць як мага бліжэй да хлеву. Пры карыстанні сілосам узімку, сілосную масу трэба з ямы выбіраць роўнамерным слоем са ўсяе паверхні, а яму кожны раз па магчымасці

добра закрываць, каб не зайшло ў сярэдзіну
сілоснай масы паветра.

На Беларусі, дзякуючы вільготнаму і да-
волі цёпламу клімату, травяная расьліннасць
даволі багата разрастается і хутка адрастает.
Гэта дае магчымасць селяніну атрымліваць
у сваёй гаспадарцы многа зялёныя масы. Ад-
нак, вільготнасць клімату разам з тым вельмі
шкодзіць высушванню гэтае масы,—вось тут
і можа прыйсьці на дапамогу селяніну сіла-
саванье, якое пры ўмелым скарыстаньні
зможа ў шмат разоў павялічыць запас зімо-
вых кармоў для жывёлы, а тым самым паз-
бавіць іх ад штогодняй бяскорміцы, якая
затрымлівае разьвіццё жывёлагадоўлі Бела-
русы і затрымлівае росквіт усіх сельсках
гаспадаркі Рэспублікі.

Н. Пелехаў.

Пра сенажаці.

Сенажаць—маці полю. На поле кладуць гной; гной у сваю чаргу атрымліваецца з сена, скормленага жывёле. Сена-ж дае сенажаць.

Апроч таго, сенажаць прымае ў сябе ваду, што съякае з поля. У вадзе шмат сытных часьцей таго гною, які быў паложан на поле.

За кошт гэтых сытных часьцей гною сенажаць дае лепшую траву. Праз сена гэтая сытныя часьці гною зноў падаюць на поле. Вось таму і пашла прыказка, што сенажаць—маці полю. Ні ў якім разе ня трэба заворваць сенажаць пад поле. Сенажаці ляжаць ніжэй чым палявая зямля. Такія сенажаці завуцца долавымі, каб адрозніць ад сенажацій, разьмешчаных сярод палёў; такія сенажаці завуцца сухаземнымі.

Сярод долавых сенажацій ёсьць такія, што ў кожны павадак заліваюцца вадою. Такія паплавы—найлепшыя. Апроч заліўных сенажацій на дOLE сустракаюцца асачныя сенажаці. Яны даюць дрэннае сена.

Сярод сухаземных сенажацій адрозніва-

юць сухадольныя сенажаці і сырья нізінныя сенажаці. Сухадольныя сенажаці разъмешчаны на гарбох, на скілах; сырья нізінныя сенажаці знаходзяцца ў катлінах паміж паасобнымі ўзгоркамі палёў. Як сухадольныя, так і сырья нізінныя сенажаці даюць сярэдній якасці сена.

Добрых заліўных сенажацій ёсьць (па плошчы), прыблізна разы ў трох менш, чым сенажацій сухадольных, сырых нізінных і асачных.

Таму, пры вялікай плошчы сенажацій, у краіне назіраюцца труднасці з пракармленнем жывёлы.

Багатая заліўная сенажаць дае чатыры і больш тон сена (250 пуд. і больш). Трава на ёй добрая і сытная — канюшына, гарошкі, пырнік, цімафейка; кепскай травы мала. Усе іншыя сенажаці даюць ураджай ад аднэй тоны (63 пуд.) да дзвіюх тон (125 пуд.), прычым трава шмат горшая. Канюшына, гарошкі, пырнік, цімафейка, касьцёр ды іншыя каштоўныя травы сустракаюцца рэдка, затое расьце шмат рамону, шчаўя, званцу, казяльцу, смолкі альбо асок і хвашча — гэдзячы якая сенажаць: сухадольная ці асачная.

Такія сенажаці бываюць часта пакрыты купінамі ад выпасу жывёлы, зарастаюць дробным хмызьняком; усё гэта прыводзіць да забалочвання сенажацій (нават сухадоль-

ных); ураджаі травы на іх паступова зъмяншаюцца.

Як-жа трэба даглядаць сенажаці? Самае важнае — спусьціць ваду, калі сенажаць замокла. Асушэнъне сенажаці справа вельмі складаная, і таму неабходна зъярнуцца за дапамогай у бліжэйшы зямельны аддзел.

Калі сенажаць патрабуе асушэнъня, але зарасла хмызньяком, у купінах, трэба гэты хмызняк выкарчаваць, купіны паскопваць, пазносіць у адну кучу, каб перапрэлі. Усе западзіны сенажаці трэба выраўняць. Калі пападаецца каменьне, дык вялікае трэба закапаць на тым-же месцы, а дробнае пазьбіраць і пазносіць на мяжу.

Як сырый нізінныя сенажаці, таксама асачныя і нават сухадольныя бываюць пакрыты мохам.

Рана зясною, як толькі зямля адляжа настолькі, каб не праступаўся конь, такія сенажаці барануюцца па чэрепе звычайнай сялянскай бараной з зялезнімі зубамі, крыж на крыж некалькі раз.

Вычасаны бараною мох зграбаюць у кучы, зносяць з сенажаці і пасъля прасыханья летам паляць.

Вельмі карысна бывае пасъля таго, як зямля прасохне, разъліць на сухадольнай

сенажаці бочак сорак—шэсьдзесят добра разведзеннай гнойнай жыжы. Такога угнаеня хопіць, каб быў добры ураджай, гады на 3—4.

Пасьвіць жывёлу вясною ні ў якім разе там ня трэба, можна пушчаць жывёлу на сенажаці толькі ў сухую восень, месяцы за паўтары да замаразкаў, а пасьля папасу па магчымасці роўнамерна раскідаць па сенажаці кал ад скаціны, калі яго набралася шмат.

Толькі такімі мерамі догляду можна падвысіць ураджай сена процантаў на 10—25, гэта значыць, атрымліваць там, дзе накошвалі, скажам, 1 тону (60 пуд.)—ужо $1\frac{1}{4}$ тоны ці да 75 пудоў; сена з угноенай сенажаці будзе лепшае, сыйнейшае.

Калі гаспадар хоча атрымаць са свайго лугу большы ураджай і лепшага сена, дык і працы патрабуеца больш, і ня толькі працы, але і сродкаў.

Так, пасьля асушэння, вычэсвання моху, ачысткі і раўнавання паверхні сенажаці, можна зрабіць наступнае: пасыпаць на сенажаць мінэральнаగа угнаеняня і забаранаваць яго, а тыдні праз два падсеяць пакупнога насенняня добрых лугавых траў, і таксама падбаранаваць.

На гектар (некалькі менш дзесяціны) падсыпаецца 384 кіляграмы (23 пуды) тома-

сава шлаку і 480 кіляграмаў (30 пудоў) касыніту (на сухадол) ці тое-ж самае 384 кіляграмы (24 пуды) калійнай солі на сырый (асушаныя) сенажаці.

Мінеральныя угнаенныя (парашкі) будуть каштаваць рублём 35.

Насеные траў высяваецца наступнае: па 8 кіляграмаў (па паўпуда) чырвонай канюшыны, цімафейкі, ежы зборнай, аўсяніцы лугавой, мятылюку лугавога (але можна і так: па 3 кіляграмы канюшыны чырвонай і швэдзкай і 2 кіляграмы белай).

Гэта будзе каштаваць рублём 45. Значыцца, апроч працы, такое палепшаныне сенажаці будзе каштаваць 80 руб. на гектар.

Што можа даць такое палепшаныне?

Практыка паказвае, што прырост ураджаю травы бывае да 300 пудоў, а часам нават і больш, у працягу тэрміну дзеяння угнаенняў. г., зн., 3—4 год пры правільным доглядзе і скрыстаныне сенажаці.

Такім чынам, 16 кілё вельмі добрага сена прыдзецца ў гаспадарцы за капеек 25—28, апроч таго, вялікая эканомія ў бюджетце (размеркаваныні) часу і ў самой працы, бо вялікая колькасць сена атрымліваецца з аднаго гектара, а ня з двух—грох, якія прышлося-б паасобку прыбіраць.

Яшчэ больш верны спосаб атрыманьня большай колькасці сытнага сена пры так

званным „карэнным“ палепшаньні сенажаці. Гэтае палепшэнне ўжываюць звычайна на спустошаных сенажацях (сухадолы) ці на заасочаных (сырыя нізінныя сенажаці). Ка-рэннае палепшанье такіх сенажацій склада-ецца з пераварочвання пласта (з восені), з высяванья па пласцце на першы год вікі з аўсом (200 кіляграмаў, напалову для вікі і для аўса), а на наступны год з падсыпанья тых-же самых угнаенняў і той-же самай, ці больш дробнай, сумесі насенія лугавых траў.

Але найлепш пры карэнным палепшаньні сенажацій з'вярнуцца за дапамогай і тлу-мачэннямі да свайго агранома — гэта паз-бавіць гаспадара ад магчымых памылак.

Л. М.

Значэльне сельска-гаспадарчых каапэратаўваў і калектываў у справе падвышэнья ўраджайнасці.

На апошній IV-ай сесіі ЦВК С.С.С.Р. прынята шэраг пастановаў аб мерапрыемствах па падвышэнню ўраджайнасці на 30—35% на працягу бліжэйшых пяці год. Усе гэтыя пастановы прадугледжаюць падвышэнне ўраджайнасці галоўным чынам індывідуальных сялянскіх гаспадарак, як найбольш адсталых.

Большасць паляпшэнняў сельскае гаспадаркі селянін зможа зрабіць у сваёй гаспадарцы толькі пры тых умовах, калі ён ведае як гэтыя паляпшэнны правесці, калі ён яскрава бачыць іх карысць і калі ў яго ёсьць для правядзення гэтых паляпшэнняў машыны, прылады, рабочая жывёла, насеніне ды іншыя так званыя сродкі вытворчасці.

Неабходныя веды селянін можа атрымаць у мясцовага агранома, з сельска-гаспадарчай кніжкі, шляхам азнаямлення і агляду вядзе-

ньня с.-гаспадарчых прац у саўгасе, на дасьледчай станцыі і г. д.

Аднак, далёка не заўсёд ыселяніну зразу мела карысць тых спосабаў, якія раіць аграном. Так напрыклад: калі гаспадар ня мае мажлівасці больш-менш выгадна працаў малако і малочныя прадукты, ён вельмі часта ня будзе паляпшачаць кармленыне і утрыманье жывёлы, ня гледзячы на ўсе парады аграномаў. Тут трэба паперад арганізаціяць, наладзіць больш выгадны збыт малочных прадуктаў.

Яшчэ больш частыя бываюць выпадкі, калі селянін ведае што трэба зрабіць у сваёй гаспадарцы для яе паляпшэнья, і сам добра бачыць карысць ад гэтых паляпшэнняў, але зрабіць ён гэтага ня можа, дзякуючы адсутнасці ў гаспадарцы патрэбных сродкаў.

У абодвух выпадках, дапамагчы селяніну можа кааперацыя.

Так, большасць сялян Б. С. С. Р. ведае ці чула, што ў мэтах арганізацыі выгаднейшага збыту малака, у шмат якіх мясцох зарганізаваны малочныя, маслабойныя і сыроварныя таварысты, якія зьбіраюць у паасобных гаспадароў малако, а потым ці прадаюць яго вялікім партыямі ў горадзе ў цэльным выглядзе, ці, перапрацаваўшы яго ў масла і сыр, прадаюць куды-небудзь далей. Вядома,

асобнаму селяніну такая папярэдняя пера-
працоўка і продаж на далёкі рынак зусім
недаступны, а калі за гэту справу бярэцца
прыватны скунік, дык галоўная частка
прыбытку падае ў кішэню яму.

Таксама, каб павялічыць выгаднасць
садоўніцтва, гародніцтва, культуры бульбы,
лёну і г. д., арганізуюцца таварысты садоў-
ніцтва, гародніцтва, бульбяна-крухмальныя,
ільнаводныя і г. далей. Усе яны галоўнай
сваёю мэтай ставяць арганізацыю сумеснага
выгаднага збыту прадуктаў розных галін
сельскае гаспадаркі.

Аднак, як ужо гаварылася вышэй, вельмі
часта для беднае сялянскае гаспадаркі не
хапае адпаведных ведаў і перакананьня ў
выгаднасці вызначанага паляпшэння. Трэ-
ба мець матар'яльную мажлівасць пра-
весці гэта паляпшэнне ў сваёй гаспадарцы,
іначай кажучы, мець адпаведныя машыны,
рабочую жывёлу, насеніне, угнаеніне. Тут
дапаможа таксама каапэрацыя.

Калі сяляне аб'яднаюцца паміж сабою і
арганізуюцца крэдытнае т-ва, яны могуць та-
рымаць патрэбныя для іх сродкі, каб купіць
неабходныя машыны, жывёлу альбо насеніне.
Звычайна на складзе таго-ж крэдытнага т-ва
яны могуць купіць усё, што ім патрэбна.

Але, атрымаўшы крэдыт ад каапэратыву,
гаспадарка павінна так скарыстаць узятыя

гроши, қаб яны ў пэўны тэрмін зьвярнуліся ў гаспадарку, қаб і пазыку аддаць і выгаду мець. Пры параўнальна невялікіх разъмерах пазык, якія выдаюцца т-вамі, такі выгадны зварот атрыманае пазыкі можа зрабіць звычайна толькі больш заможны гаспадар, у якога ўжо ёсьць вялікая колькасць патрэбных машын і рабочае жывёлы. На атрыманую пазыку ён толькі дакупляе неабходнае яму — каня, насенне ці машыну. Наадварот, гаспадарцы беднай, у якой часам ні каня, ні с.-гасп. машын, атрымаць у патрэбнай колькасці дапамогу бывае вельмі цяжка альбо зусім нельга. Такой гаспадарцы трэба даць вельмі вялікую пазыку на доўгі тэрмін (доўгатэрміновую). Па-колькі-ж у крэдытах таварыствах і ў дзяржавы наогул сродкаў не хапае, індывідуальным гаспадаркам даволі значных пазык на доўгі тэрмін амаль што не выдаюць.

Апроч таго, калі-б нават такую значную доўгатэрміновую пазыку крэдытае т-ва магло-б выдаць, то вельмі часта асобнай малазямельнай гаспадарцы нявыгадна набываць больш-менш складаныя с.-гаспадарчыя машыны альбо нават каня. Напрыклад: радковая сявалка бывае выгадна толькі пры тых умовах, калі яна абслужыць на працягу году ня менш як 25 дзесяцін, конная малатарня пры абмалоце ёю ўраджаю з 30 дзесяцін,

трактар пры апрацоўцы 100 — 150 дзесяцін і г. д. Таксама конь рэдка апраўдае сябе, калі ў гаспадара менш як 5-ць дзесяцін пахаці.

Усё азначанае патрабуе, каб асобныя гаспадары ядналіся ў каапэратывы ня толькі для атрыманьня патрэбных грошай, ня толькі ў мэтах арганізацыі сумеснай закупкі патрэбных ім машын, насеніння ды іншых сродкаў вытворчасці, але і ў мэтах сумеснага складання сродкаў вытворчасці (зямлі, машын, працы і г. д.). Так, каб палегчыць набыцьцё і арганізацыю выгаднейшага складання складаных с.-гасп. машын, арганізующца машыны я таварысты; для сумеснага асушэння балот і прывядзення іх у належныя культурныя ўмовы, утвараюць мэліярацыйныя таварысты; каб за больш танную плату палепшиць сваю жывёлу, складаюць бычыны т-вы і г. д. І, нарэшце, малазаможным сялянам і серадняком найчасцей бывае вельмі выгадна аб'яднацца ў спэцыяльнае таварыства, альбо с.-гасп. калектыў, каб сумесна скрыстаць усе, якія ёсьць у іх, сродкі вытворчасці і сумесна весьці ўсю гаспадарку.

Трэба адзначыць, што дзяржава і мясцоўская крэдытныя каапэратывы ахватней ідуць на дапамогу тым бядняцкім гаспадаркам,

якія аб'ядналіся і складі больш буйную калектыўную гаспадарку. Вядома, як гаварылася вышэй, толькі ў буйной гаспадарцы досьць поўна могуць быць скарыстаны с.-гасп. машыны і рабочая жывёла. Цяпер, як падлічана, дробныя гаспадаркі на 100 дзесяцін зямлі маюць больш коняй і розных машын, чымся гаспадаркі буйныя. Такім чынам, на Хэрсоншчыне яшчэ ў старыя гады было высветлена, што ў гаспадарках з агульнай плошчай да 10-ці дзесяцін, з разьліку на 100 дзесяцін, было розных с.-гасп. машын на 1978 рублёў, а ў гаспадарках з плошчаю больш 100 дзесяцін усяго на 520 рублёў, іначай кажучы, у дробных гаспадарках у 4 разы больш, чымся ў буйных. І калі ўсё-ж такі дробныя гаспадаркі апрацоўваюць сваю зямлю горш ад буйных гаспадарак і, атрымоўваюць значна меншыя ўраджаі, то вінавата ў гэтым толькі разрозненасць гэтых гаспадараў. Калі б яны толькі злучыліся ў буйныя г-кі,— яны маглі-б нават прадаць частку простых с.-гасп. прылад і на атрыманыя гроши купіць карысныя, больш складаныя машыны. На колькі-ж вялікае значэнне мае сваечасовая, больш-менш дакладная апрацоўка палёў, ужыванье ўдасканаленых (больш складаных) машын, лепшае кармленье жывёлы ды іншыя спосабы, якія могуць быць прыстасаваны ў больш

моцнай, лепш абсталяванай гаспадарцы, можна бачыць з наступных прыкладаў. Па досьледах Рабоча-Сялянскай Інспэкцыі ў 1926 годзе ўраджай лёну ў дробных гаспадарках Пскоўскай губ., у якіх кепска апрацоўвалася глеба, быў роўны 8 пудом, і адзін працоўны дзень аплаціўся ў 44 капейкі, а ў больш буйных гаспадарках, гэты ўраджай быў роўны 15 з паловай пудам з дзесяціны і за адзін працоўны дзень атрымана было 1 р. З капейкі. У Маскоўскай губэрні ўдоі малака ў дробных гаспадарках раўняліся 52 пуд. у год і аплата 1 прац. дню, затрачанага на догляд за жывёлаю, была роўна 12 капейкам, а ў буйных удоі—103 пудом і аплата аднаго працоўнага дню—1 руб. 10 кап.

З усяго сказанага яскрава відаць наколькі выгадней буйнейшая, добра абсталяваная гаспадарка. З голымі рукамі, колькі ні працуі,—вялікага прыбытку мець ня будзеш.

А калі гаспадарка бедная і ня мае сродкаў набыць усе машыны і жывёлу, яна павінна злучыцца з другімі такімі самымі гаспадаркамі і пры дапамозе дзяржаўнага і грамадзкага крэдыту, машын ды іншых сродкаў скласці больш моцную па вытворчасці гаспадарку. Другога выхаду, іншага шляху да лепшай будучыні ў такіх гаспадарак няма.

Такім чынам, каб з большай карысцю

прадаць прадукты сваёй гаспадаракі, выгадна купіць неабходныя ў гаспадарцы с.-гаспадарчыя машыны, насеньне, угнаеньне, атрымаць на выгадных умовах неабходную пазыку, выгадна скарыстаць машыну, каня і рабочыя руکі, трэба арганізаваць адпаведны каапэратыў альбо с.-гаспадарчы калектыв. Аб тым, які каапэратыў арганізаваць, можна даведацца ў мясцовага агранома альбо інструктара па каапэрациі.

Без арганізацыі цэлага шэрагу рознастайных каапэратаў і калектываў, большасць бядняцкіх і серадняцкіх гаспадарак ня здоле ў поўнай меры скарыстаць парады аграномаў альбо спосабах падвышэння ўраджайнасці.

Правільнасць гэтай думкі сяляне Б.С.С.Р. ужо зразумелі. Мы бачым, што колькасць рознастайных каапэратаў і калектываў за апошнія гады ў краіне бязупынна расце. Калі большасць с.-гаспадарчых каапэратаў у 1924 годзе была роўна 467 і калектываў 397, то ў 1927 годзе каапэратаў 867 і калектываў (1928 г.)—да 700, а зараз больш за 800.

(З дакладу на II-м Бел. зьездзе калгасаў)

Такім чынам, цераз каапэрацию і калектывы да буйных, машынізаваных, высокапрадукцыйных гаспадарак!

А. Ануфрыеў.

89

Беларуская Дзяржаўная Акадэмія Сельскае Гаспадаркі імя Кастрычніка вай Рэвалюцыі

Прайшло 88 гадоў, як у мястэчку Горках быў адчынены Земляробскі Інстытут. Гэтую Навучальную установу загадаў адчыніць цар Мікалай 1-шы, каб дапамагчы абшарнікам лепш весьці гаспадарку ў маёнтках. Але нядоўга існаваў гэты Інстытут: у 1863 г. царская ўлада зачыніла яго за тое, што студэнты прымалі ўдзел у паўстаньні таго часу. Замест Інстытуту адчыняліся толькі школы сярэдняя, і да самай Кастрычнікавай Рэвалюцыі па ўсёй Беларусі ня было ні воднай вышэйшай. Асьвета на Беларусі аслабла, сельская гаспадарка таксама. Але як толькі Кастрычнікавая Рэвалюцыя вызваліла творчыя сілы народаў былой царской Расіі, Беларусь пачала ўзмацняць сваю сельскую гаспадарку і перш за ўсё занялася пытаньнем вышэйшай с.-г. асьветы. Ужо ў 1919 годзе ў восень адчыніўся ў Горках с.-г. Інстытут. Але, з прычыны таго, што Горкі тады не ўваходзілі ў

склад Беларусі, з 1922 г. ў Менску быў адчынены свой с.-г. Інстытут. А ў 1924 г. у сувязі з пашырэннем Беларусі, калі туды ўвайшлі і Горкі, абодва Інстытуты былі злучаны ў адну вышэйшую навучальную установу пад назвай Беларуская Дзяржаўная Акадэмія, С.-Г., імя Кастрычнікавай Рэвалюцыі.

Задачы Акадэміі—гэта рыхтаваць вучоных спэцыялістых, аграномаў, каморнікаў, лесаводаў і мэліяратараў, якія патрэбны, каб паднімць і палепшыць сельскую гаспадарку на Беларусі. Цяпер гэтыя спэцыялістыя дапамагаюць сваёй працай не паном абшарнікам, а дзяржаве і сялянам.

Зразумела, што, каб стаць добрым спэцыялістым, трэба шмат вучыцца і працаваць. Савецкая ўлада дапамагае студэнтам Акадэміі ў гэтым. Каб падрыхтаваць на студэнта ў Акадэмію рабочага і селяніна-бедняка, пры Акадэміі ёсьць Рабочы факультэт з 4-х гадовым курсам вучэнья.

Студэнты з рабочых і сялян-беднякоў ня толькі ня плоцяць за сваё вучэнье, але яшчэ атрымліваюць 27 руб. у месяц стыпэндыі, каб можна было спакойна вучыцца. Усяго атрымліваюць стыпэндыю каля 60% усіх студэнтаў.

Нацыянальны і сацыяльны склад студэнцства такі:

беларусаў	1023	сялян	860
яўрэяў	230	рабочых	228
расійцаў	150	служачых	369
іншых	54	інших	61

Сярод студэнтаў 199 жанчын.

Каля 30% усіх студэнтаў—члены Кампарты і Камсамолу. Адсюль мы бачым, шт ў Акадэміі вучацца галоўным чынам беларускія сяляне, і гэта зусім зразумела, бо галоўная задача Акадэміі дапамагчы сельскай гаспадарцы на Беларусі.

Апроч вучэбных і гаспадарчых будынкаў пры Акадэміі ёсьць яшчэ пробныя палі і лясы на падмогу навуцы, каб рабіць розн я досьледы. Досьледы гэтыя патрэбны, каб выявіць як, а таксама якую гаспадарку лепей весьці. Маючы такое абсталяванье і добрых навуковых працаўнікоў (адных прафэсароў 39), наша Акадэмія з'яўляецца сур'ёзной сталай вышэйшай школай, аб якой ведаюць ня толькі ў нашым Саюзе, але і за межамі.

Пры Акадэміі ёсьць яшчэ Сялянскі Університет, у якім заняткі вядуцца па нядзелях і ў якім вучыцца каля 200 сялян. У гэтым Університэце сяляне бяз усякай платы атрымліваюць карысныя для іх веды, каб стаць культурнымі гаспадарамі. Акадэмія вядзе культурна-асветную работу сярод ва-

кольнага сялянства. Гурткі, якія існуюць пры Акадэміі, дапамагаюць сялянам і радаю і спраўай. Асабліва Акадэмія памагае сваім падшэфным вёскам. Ім яна выдае дарэмнае насеньне, пераводзіць на шматпольле, выдае кніжкі і г. д.

Сялянам і рабочым Беларусі трэба як мага бліжэй пазнаёміцца са сваёю с.-г. Акадэміяй і як мага больш карыстацца тымі ведамі, якія ім можа даць Акадэмія. Пры дружным падтрыманьні Савецкай улады і насельніцтва Акадэмія зможа яшчэ шырэй разгарнуць сваю работу і мець яшчэ большы ўплыў на сельскую і лясную гаспадарку Беларусі.

Профэсар Хадаровіч.

З пастановы Цэнтральнага Выканяучага Камітэту Саюзу С. С. Р.

Задачай блліжэйшага 5-ці годзьдзя зьяўляецца падвышэнне ўраджайнасці па меншай меры на 30 35% .

Паспяховае вырашэнне гэтае задачы магчыма толькі пры ўмове шырокага ўжывання ў блліжэйшыя гады асноўнай масай бядняцкіх і серадняцкіх гаспадарак прасцейшых, даступных і дробным гаспадаркам, агрыкультурных мерапрыемстваў, якія могуць забясьпечыць значны ўздым ураджайнасці ў адносна кароткі тэрмін.

Так, напрыклад: сяўба чиста - гатунковым насенінем; ачыстка і сартаванне ўсяго насенія; радавая сяўба; зынішчэнне межаў; барацьба са шкоднікамі і пустазельлем, страты ад якіх дасягаюць мільярда рублёў кожны год; пашырэнне палепшаных прыёмаў апрацоўкі глебы; спыненне пасыб жывёлы на азіміне; паляпшэнне ўмоў утрымання і кармлення жывёлы; больш правільнае скарыстаньне гною, як угнаенія; больш поўнае скарыстаньне наяўнага інвэнтару сялянскіх гаспадарак, калгасаў, саўгасаў, пракатных пунктаў, рамонтных майстэрань; магчыма больш шырокое ўжыванне фасфаратнай муکі, вапны і попелу ў якасці ўгнаенія і г. д. Усё гэта, разам узятае, побач з пашырэннем пасеўных плошчаў, асабліва ў экстэнсивных раёнах, па-

вінна забясьпечыць выкананьне пастаноўленай Урадам задачы ў галіне ўзьняцца ўраджайнасці.

Шырокое ўжываньне ўсіх гэтых мерапрыемстваў патрабуе:

1) рашучага ўзмацненія работы зямельных ворганаў, акруговых, раённых і валасных Выканаўчых Камітэтаў, Сельскіх Саветаў і с. г. кааперацыі па правядзенню ўсіх мер да ўзьняцца ўраджайнасці, асабліва прасцейшых агрокультурных мерапрыемстваў;

2) больш поўнага і правільнага скарыстаньня ўсіх сродкаў, што накіроўваюцца Урадавым і Кааперацыйнымі ворганамі ў сельскую гаспадарку і што маюцца ў самой сялянскай гаспадарцы, а таксама ў калектыўных і савецкіх гаспадарках;

3) больш поўнага скарыстаньня савецкіх і калектыўных гаспадарак, як цэнтраў агранамічнай і вытворчай арганізацыі бядняцкага і серадняцкага сялянства;

4) шырокага ўдзягненія саміх сялянскіх мас да агрокультурнага ўздыму сельскае гаспадаркі на аснове росту матар'яльнай зацікаўленасці ў гэтым бядняцкіх і сярядняцкіх гаспадарак.

Выходзячы з вышэйпаказанага, Цэнтральны Выканаўчы Камітэт Саюзу ССР пастанаўляе:

АБАВЯЗКОВЫЯ МЕРАПРЫЕМСТВЫ

Каб падштурхнуць найбольш адсталья элемэнты сялянства да ўвядзенія паделшаных прыёмаў земляробства, паставіць на ўсіх бліжэйшых раённых, валасных, акруговых і павятовых зьездах Саветаў асобным пунктам парадку дня пытаньне аб выданьні пастаноў, якія абавязваюць насельніцтва праводзіць

пэўныя прасьцейшыя агрыкультурныя мерапрыемствы (ачыстка насення, зьнішчэння межаў, пратручванье насення, спыненне пасьбы жывёлы на азіміне, уборка каменяняў, хмызьнякоў, а таксама зялёнаага ўгнаення і г. д.). Такія пастановы павінны выдавацца толькі пасля абгаварэння гэтых пытанняў у сельска-гаспадарчых камісіях (сэкцыях) пры Сельсаветах і пры раённых і валасных Выканаўчых Камітэтах, а таксама на сельскіх сходах і ў сельска-гаспадарчых саветах і толькі пры наяўнасці матар'яльных магчымасцяў для правядзення адпаведных мерапрыемстваў у абавязковым парадку.

Паказаныя абавязковыя пастановы выдаюцца акруговымі, павятовымі і адпаведнымі ім Выканаўчымі Камітэтамі“.

Старшыня Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту Саюзу

ССР А. Чарвякоў.

Секретар Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту

Саюзу ССР А. Енукідзе.

Масква. Крэмль,
15 сінэжня 1928 г.

З пастановы Цэнтральнага Выканячага Камітэту Беларускае Савецкае Рэспублікі.

(Прынята на юбілейнай [IV] сесіі VIII-га скліканьня ў адзнаку 10-ці годзьдзя Б. С. С. Р.).

У мэтах падняцця сельскае гаспадаркі, падняцця ўраджайнасці, павялічэння плошчы апрацоўваемай зямлі, разгортвання калектыўнага землякар'янства і будаўніцтва савецкіх гаспадарак, Цэнтральны Выканячы Камітэт Беларускае ССР пастанова ўліе:

1) Паширыць мерапрыемствы па мэліярацыі з такім разьлікам, каб у працягу 5-ці гадоў асушыць ня менш 500.000 гектараў, з якіх ня менш 100.000 гектараў інтэнсыўнай мэліярацыі. Разам з гэтым ужыць усе заходы для далейшага паширэння сеткі мэліярацыйных таварыстваў і паставіць іх працу так, каб усе асушаныя плошчы былі поўнасцю падвергнуты інтэнсыўнай мэліярацыі.

2) На працягу 5-ці гадоў арганізаваць новыя калектыўныя гаспадаркі на плошчы ня менш як 600.000 гектараў і шырока ўцягнуць у розныя вытворчыя віды сельска-гаспадарчай кааперацыі індывідуальныя бядняцка-серадняцкія гаспадаркі.

3) Разам з паширэннем будаўніцтва калектыўных гаспадарак, паширыць арганізацыю новых гаспадарак на мэліяраваных землях, прыстасаваўшы для

гэтае мэты, праз мэліярацыю, ня менш 50.000 гэктараў, арганізуючы пры гэтым выключна буйныя гаспадаркі. Новыя савецкія гаспадаркі, а таксама савецкія гаспадаркі, якія ўжо існуюць, зрабіць на прадзягу 5 год асноўнымі культурнымі цэнтрамі па племяннай жывёле, з такім разьлікам, каб у бліжэйшыя гады палепшыць прадукцыйнасць і якасць сялянскага жывёлы праз калектывізацыю і вытворчае каапэраванье сялянства.

4) Ухваліць распрацаваныя Урадам Беларускае С. С. Р. мерапрыемствы, накіраваныя на тое, каб на прадзягу 5-ці год падняць ураджайнасць ня менш, як на 30 — 35%, па ўсіх культурах. Зьвярнуцца да ўсяго бядняцка-серадняцкага сялянства з заклікам мабілізаваць усе свае сродкі і актыўна ўзяцца за вырашэнне праблемы ўраджайнасці і дабіцца таго, каб Беларуская С. С. Р. зьяўлялася ня толькі адным з інтэнсыўных раёнаў Саюзу С. С. Р., але і раёнам самых высокіх ураджаяў.

Старшыня Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту БССР А. Чарвякоў.

Старшыня Савету Народных Камісараў БССР М. Галадзед.

Секретар Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту БССР А. Хацкевіч.

1-га Студзеня—1929 г.
Гор. Менск.